№ 227 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15 № 227

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакция «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՕԼԵՐԱՅՈՎ

և այլ ստամոքսային հիւանդութիւններով անկարելի է վարակվել՝ եթէ գործ է ածվում մաքուր ջուր։ Ամենապարզ միջոցն այժմ ձեռք բերել ջուր մաքրելու համար ֆիլտրեր առաջարկում

„Հիդրիօլ“

Նրա գործողութիւնը ձեր շատ հասարակ է: Ջուրն մաքուր հեղուկութեամբ ամրացված է ամեն մի ծորակի (кранъ) վրա, օրինակ՝ ջրմուղի, ... Ջուր և մաքրվում է բակտերիաներից։ Կարճ ժամանակի ընթացքում «ՀԻԴՐԻՕԼ» ապարատը տարածվել է տասնեակ հազարներով, որը ապացոյց է նրա գործնականութեան։ Ամեն մի ապարատի հետ ուղարկվում են անհրաժեշտ մասերի պաշար և ձեռնարկ։ Զտիչ «ՀԻԴՐԻՕԼԻ» գինը միայն—2 ր. 50 կ.։ Ճանապարհածախքը ապարատի հաշւին.—Եւրոպակ. Ռուսաստան—50 կ., Ասիական—75 կ.։

Պատուէրները հասցէագրել՝ Единственному представителю для всей России Торговому Дому Александръ Гольдеръ и К-о. МОСКВА, Садовая-Спасская, д. Петрова.

(Հ. ու. Կ.) ա. 15—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Մ. Գ. Դանիէլ-Բէկ

Ընդունելութիւնը } Առաւօտեան 10—2 ժ. Երեկոյեան 4—6 ժ.

Հասցէ՝ Ртищевская ул., № 7.

(Հ. Շ.) ա. 50—15

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արտասահմանեան լրագիրների տեղեկութիւնների հիման վրա, Կ. Պոլսի Թիւրքական կոմիտէտը վճռել է Փոքր-Ասիա աքսորել ռէակցիոն շարժման երեք պարագլուխներին՝ Ջեմիլ մոլլային, Մաշիֆա Սուրուրիին և յայտնի ժուրնալիստ Մուրադ-բէյին։ Ոստիկանութիւնը ուժեղացնելու համար Կ. Պոլիս կանչված հետևակ զօրքի 3 բատալիոնները արդէն եկել ու ոստիկանական ֆունկցիաներ են վարում։ [illegible] խուլիգանութիւններ ու կալանաւորութիւններ։ Կալանաւորված են մօտ 20 հոգի, որոնք մեղադրվում են յոյնի սպանութեանը մասնակցելու համար։ Գրաւված են երգիծաբանական «Կալեմ» թերթի վերջին համարները, ուր յարձակումներ էին զետեղված գերմանական կայսրի դէմ։ Թերթի խմբագիրը կալանաւորված է։ Թիւրքական ժուրնալիստները առանց ուղղութեան տարբերութեան վրդովված են այդ կամայականութեան համար և հրաւիրում են առաջին անգամ Թիւրքիայում ժուրնալիստների ժողով, ուր մտադիր են կազմակերպել մամուլի գործադուլ։ Կալանաւորված երգիծաբանը արձակված է արդէն։ («Рѣчь»)

—

Կ. Պոլիս, 13 հոկտեմբերի

Բայրամի տօնը սկսվեց երեկոյեան ժամը 5-ից։ Մայրաքաղաքում տիրում է անսովոր կենդանութիւն։ Փողոցներում ոստիկանների թիւը շատացրել են։ Լրագիրներում տպված է ոստիկանութեան մինիստրի յայտարարութիւնը, որով հաւատ է յայտնվում, որ «բայրամի» ժամանակ կարգ ու կանօնը չի խանգարվի։ («Հ. Գ.»)

—

Բօլգարո-թիւրքական սահմանագըլխից ստացված տեղեկութիւնները առաջվայ նման յուզիչ բնաւորութիւն ունեն։ «Бирж. Вѣд.» լրագրի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Թիւրքական արտաքին գործերի քաղաքականութեան բոլոր թելերը կրկին կենտրոնացած են սուլթան Աբդիւլ-Համիդի ձեռքերում։ Երիտասարդ-Թիւրքերի կոմիտէտի պահանջով Ըլդըզ-Քեօշկի վերացված հեռագրական հաղորդակցութիւնը, կայարանը, 3 շաբաթ առաջ վերականգնվեց, և բոլոր մեծ պետութիւնների մօտ նշանակված թիւրքական դեսպանները առաջվայ նման անմիջական յարաբերութեան մէջ մտան փադիշահի հետ։ Սուլթանի անձնական միջամտութիւնը արտաքին քաղաքականութեան գործերում տեղի ունեցաւ երիտասարդ-Թիւրքերի կոմիտէտի խնդրանօք, որի պարագլուխ Ահմեդ-Րիզան ունկնդրութեան էր ընդունվել սուլթանի մօտ։

—

Բէլգրադ, 13 հոկտեմբերի

Երէկ կայացաւ կանանց մի միտինգ Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացման դէմ բողոքելու համար։ Ներկայ էին մօտ 10,000 կին և տղամարդ։ Միաձայն մի բանաձև ընդունվեց, որով յորդոր է կարդացվում սերբ ազգին բօյկօտ յայտարարել աւստրո-ունգարական և գերմանական ապրանքներին։ Կարդացվեց Ֆրանսիայի, Անգլիայի, Ռուսաստանի և Ռումինիայի կանանց ուղղված կոչը Աւստրո-Ունգարիայի բռնի գործելակերպի դէմ դիմադրելու մասին։ Ցուցարարները, որոնց թիւը հետզհետէ աճում էր, բուռն օվացիաներ արեցին անգլիական, թիւրքական, ֆրանսիական և ռուսական միսսիաների, գահաժառանգի պալատի և Վուկոտիչի բնակարանի պատուհանների առաջ։ («Հ. Գ.»)

—

Բուդապեշտից «Нов. Вр.» լրագրին հեռագրում են. «Այստեղ ժամանեց անգլիական դեսպանը հետը բերելով Էդուարդ թագաւորի անձնական նամակը աւստրիական կայսրին։ Ուն-[illegible] է, որ Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացումը կատարվել է առանց պարլամենտի գիտութեան։ Այժմից արդէն ունգարական պատգամաւորները պատրաստութիւններ են տեսնում պարլամենտի նոր սեսսիան բացվելուն պէս հարցապնդում անել մինիստր-նախագահին։ Այնուամենայնիւ մամուլը պահանջում է կառավարութիւնից վճռական քայլեր։ Միևնոյն ժամանակ նա սաստիկ կերպով գրգռում է Թիւրքիային Բօլգարիայի դէմ և կեղտոտ ինսինուացիաներ է ուղղում Սերբիայի Թագաւորական տան հասցէին։

—

Կեօլն, 13 հոկտեմբերի

«Cöl. Zeit.»-ը Բերլինից մի հեռագիր է ստացել, որի մէջ ասված է, որ Իզվոլսկու խօսակցութիւնները Բիւլովի և ֆօն-Շէնի հետ երկու կողմից էլ ներշնչված էին ընդհանուր համերաշխութեանը ծառայելու ցանկութեամբ։ Խօսակցութիւնների բարեկամական տօնը համապատասխանում էր Պետերբուրգի և Բերլինի հինաւուրց բարեկամական յարաբերութիւններին։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 13 հոկտեմբերի

Ցերեկով ֆօն-Շէնը երկար խօսակցութիւն ունեցաւ Իզվօլսկու հետ ռուսաց դեսպանատան շինութեան մէջ։ Երեկոյեան ժամը $11^{1}/_{4}$-ին մինիստրը կը մեկնէ այստեղից։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 13 հոկտեմբերի

Կահիրէից հաղորդում են, որ մինիստր-նախագահ Մուստաֆա-փաշա Ֆեհմին զառամեալ հասակի պատճառով հրաժարական է տալիս։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 13 հոկտեմբերի

Րէյտերին հաղորդում են Թէհրանից, որ Թաւրիզում երևան են հանել խօլերայով կասկածելի հիւանդութիւններ։ («Հ. Գ.»)

—

Շտուտգարտ, 13 հոկտեմբերի

Կոմս Ցէպելինի աէրօստատի համար բացված հանգանակութիւնը վերջացաւ։ Ժողովվեց ընդամենը 5,500,000 մարկ։ («Հ. Գ»)

—

Բերլին, 13 հոկտեմբերի

Լանդտագը համարեա միաձայն նորից ընտրեց նախկին պրեզիդիումին։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 13 հոկտեմբերի

Համալսարանի բոլոր ֆակուլտէտներում պարապմունքներն ընթանում են կանօնաւոր կերպով։ («Հ. Գ.»)

—

Եկատերինօսլաւ, 13 հոկտեմբերի

Ուսանողական ժողովում, լեռնային դպրոցում, վճռվեց պարապմունքները վերսկսել։ («Հ. Գ.»)

—

Բագուից, հոկտեմբերի 13-ից, «Т. П.»-ին հեռագրում են.

Բալախանում ձերբակալվեցին երեք տեղացիներ, որոնք եկել էին Վլադիկավկազից. Նրանց չեմօդանում գտնվեցին 19,640 ռուբլու կեղծ տաս ռուբլանոց թղթադրամներ։

—

Կ. [illegible] ընթերցողներ[illegible] նամակից, Կ. Պոլսի Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը հոկտեմբերի 3-ին ընտրել է կաթողիկոսական աշխարհական պատգամաւոր Կ. Պոլսի Թեմի դատաւոր պ. Ստեփան Գարայեանին, իսկ հոգևորական պատգամաւոր կը լինի պատրիարքական տեղապահ Դուրեան Եղիշէ եպիսկոպոսը։

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

(Սեփ. Թղթ.)

—

Կ. Պոլիս, 4 հոկտեմբ.

Աւստրիական վաճառքներու դէմ ժողովրդային սկսուած բօյկօտը կը շարունակուի։ Դեսպանատունը դիտողութիւններ ըրած է Քեամիլ-փաշայի դահլիճին, բայց անգոհացուցիչ պատասխան ստացուած է, թէ մինիստրութիւնը ինքզինքը պարտաւոր չի տեսներ միջամուխ ըլլալու ժողովրդային ինքնայորդոր որոշումներուն։ Ո՞ր պաշտօնէութիւնը իրաւունք ունի դրդել ժողովուրդը թէ, ձեր առևտրական գնումները ընելու համար, դիմեցէք աւստրիական ապրանքներուն։ Կառավարութիւնը անշուշտ կը միջամտէր այն ատեն, երբ ժողովուրդը թալան կուտար, յափշտակութիւններ կընէր, յարձակում կը գործէր աւստրիական ապրանքներու և գործակալներու։

Թիրինգ, Շտայն, Մայէր, երեք ահագին աւստրիական վաճառատուններ, Կ. Պոլսոյ և գաւառներուն մէջ ճիւղաւորուած իրենց ցանցային խոշոր կազմակերպութեամբը, բաւական մտատանջութեան մատնուած են։ Մեծ վնասներ առաջ պիտի գան, մանաւանդ ռամազանի և բայրամի օրեր, որ գնումի ամենէն նպաստաւոր շրջան է։ Կարմիր ֆէսերու տեղ՝ գլուխներու վրայ կերևին հիմա բրդէ շինուած ճերմակ, գորշ, շաքարագոյն գլխարկներ, ֆէսի նմանութեամբ։ Շարժումը սկսած է և օրէ-օր տարածութիւն կը գտնէ այլևայլ շրջաններու մէջ։ Աժնութիւնն ալ խայծ մըն է ժողովրդային փոքր երակներու համար։

Աւստրիական շոգենաւային մեծ ընկերութիւններն այլ փորձանքի մէջ են. ո՛չ վաճառականական ապրանքներ կը տրուին, ո՛չ ճամբորդները յանձն կառնեն աւստրիական շոգենաւ նստիլ։ Նաւավարները համաձայնած են երբեք չմօտենալ աւստրիական դրօշակներուն։

Ինչպէս ժողովրդային—ամբոխական ամեն շարժում առժամանակեայ է, նոյնպէս չենք կրնայ ըսել թէ տևական պիտի ըլլայ այս շարժումն ալ. բայց մինչև որ կիրքերը խաղաղին, մինչև որ իրերը իրենց բնական ուղղութիւնը առնեն, աժան գտակները բաւականապէս կընդհանրանան, ու անգամ մը որ սովորութիւնը հիմ բռնէ, աւստրիական ֆաբրիկաներու տրուած (ֆէսի համար միայն) տարեկան մէկ միլիօն ոսկիներուն գոնէ կէսը կը մնայ երկրին մէջ։ Միևնոյն ատեն ուժեղ ցնցում մըն ալ կը տրուի, մինչև այդ ատեն, կերպասեղէններու մեծ ֆաբրիքաներուն։

Այդ շարժումին մէջ գլխաւոր դերակատարներ են Թիւրքեր, ուրիշներ ալ կը հետևին գոնէ շահու շարժառիթներով։ Ի՛նչ ալ ըլլայ, նոր կեանքի, նոր ոգևորութեան նշաններ պիտի համարուէին ատոնք, եթէ, մէկ օրէն միւսը, երկրին վնասակար, խալառ զգալի շարժումներ, զարհուրելի դէպքեր տեղի չունենային։ Օրինակ, մէկ օր առաջ, Բէշիկթաշի մէջ Թիւրք խուժանը, յարձակելով ոստիկանական պահականոցի վրայ, կը սպանէ Թօդօրի անուն յոյն երիտասարդ մը, որ սիրային վերաբերութիւն ունեցած կը կարծուի Բէդրիյէ անուն նորատի Թրքուհիի մը նկատմամբ։ Թէև Թիւրք թերթերը կը պախարակեն սպանութեան գործը, բայց ի՞նչ ապահովութիւն կայ, որ վաղը կամ միւս օր տեղի չունենայ ուրիշ դէպք մը, ուրիշ պատրուակի ներքև ու լայն տարածութեան մէջ։

Պէտք է խոստովանիլ, որ տակաւին ոչինչ չեղաւ երկրին խաղաղութեանը համար. ամեն օր կսկծալի լուրեր կը հասնին գաւառներէն. առևանգութիւն, աւարառութիւն, սպանութիւն Թիւրքերու և քիւրդերու կողմէն հաւասարապէս. հին ռէժիմի դրութեան շարունակութիւն։ Քեամիլ-փաշան, բաւականապէս ազատական, ծերութեան բարեմտութիւնը և թուլութիւնը միանգամայն ունի։ Ներքին գործերու մի-[illegible] վարկաբեկուած, սուտ արարածներ։

Իսկ մեր պատրիարքարանը, գաղթականներու օրական պէտքերուն առջև իրաւապէս անճարկած, չգիտէ ի՛նչ ընել։ Շատեր արտասահմանէ Պոլիս կը մտնեն՝ հայրենիք դառնալու, բայց, այս վերջին օրերս, անապահովութիւնը այնքան սպառնալից գլուխ [illegible], որ խղճահար կըլլաս ըսելու, թէ մի կենաք մայրաքաղաքը [illegible] ձեր տեղերը, ձեր տուները գացէք, հայրենի օջախը վերաշինեցէք։

Երէկ, հոկտեմբեր 3-ին, վերջապէս, իր առաջին նիստը կազմեց ազգ. երեսփոխանական ժողովը, Կում-Կափու, Մայր եկեղեցիին մէջ։ Ներկայ էին 97 երեսփոխաններ, հոգևոր և աշխարհական. Ներկայ էր նոյն ինքը Իզմիրլեան սրբազան իբրև հոգևորական երեսփոխան։ Տասներկու տարուան բռնական շրջաններէ ետքը, առաջին նիստն էր ատ,—նոր ժամանակագլուխ մը ազգ. երեսփոխանութեան Ներսէս Վարժապետեանի արձանին առջև։

Ժողովը՝ մանր-մունր գործողութիւններէ ետքը, որոնք են վարչութեան տեղեկագրի ընթերցում, երեսփոխանութեան վաւերացում, զբաղեցաւ կաթողիկոսի ընտրութեան պատգամաւորի ընտրութեանը։ Ժողովը կը փափագէր ունենալ իբրև պատգամաւոր այնպիսի աշխարհական մը, որ կարող ըլլայ թարգմանը հանդիսանալ Թիւրքիոյ հայութեան բաղձանքներուն, պարզ ըսելով՝ ջանալ յաջողցնել Իզմիրլեանի կաթողիկոսութիւնը։ Գաղտնի քուէներով, մեծամասնութեամբ, ընտրուեցաւ Ստեփան Գարայեան, դատաւոր, պարկեշտ քաղաքացի մը, իսկ հոգևորական պատգամաւոր կըլլայ ինքը Եղիշէ Դուրեան սրբազան, և կամ իր կողմէ արժանաւոր եկեղեցական մը։

Շահէն

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

(Սեփ. Թղթ.)

Թաւրիզ, 6 հոկտեմբերի

Երէկ մօտ չորս ժամ ձիով շրջագայեցի մեր չարաբաղդ քաղաքի փողոցները և այցելեցի Թաւրիզի շարժումների հերոս Սաթթար-խանին։

Թշուառութիւնը և քաղաքի կիսաւեր այլանդակ պատկերը աւելին էր՝ քան կարելի էր երևակայել։ Բազարների աւերակների կողոպտված, քանդված, այրված տեսքը ամեն մի քայլում գալիս էր համոզելու, որ գազանային, քմահաճ սև-ձեռքի սարսափելի ուրուականն է սաւառնել այդ դժբաղդ վայրերի վրայով՝ թողնելով իր հոգեմաշ և սրտայոյզ հետքերը։ Դաւի վայրերի շրջաններում շէնքերի, պատերի և հեռագրական սիւների երեսն են չանգռել անթիւ, անհամար գնդակներ։ Դաւաչի թաղում կողոպուտի և հրդեհի ենթարկված մի քանի մեծահարուստ պարագլխների տան դռներն իսկ հանելուց յետ ցեխի պատով գոցել էին անցքը. նոյն դրութեան մէջ գտանք «Իսլամիէ» անջումանի մեծ շէնքը, որի տանիքի շուրջը կուռ պատնէշներ էին քաշված կռւողների համար։ Միր-Հաշիմի, Միր-Մանաֆի, Մամադ-Թաղու դռներն էլ ցեխված էին։ Կարծէք այդ ցեխապատ դռների ետևից դեռ լսվում էին ցափ ու շուայտ կեանքի անցեալ փառքի ողբն ու կականը. այստեղ արդարութիւնն էր վարագուրված...

Նեղ ու ծուռումուռ փողոցները կատարեալ լաբիրինթոս էին ներկայացնում. անձնատուր եղած Դաւաչի թաղի տանիքների և դռների վրա կարմիր դրօշակներ էին ծածանում։ Դաւաչու գերեզմանատանը տեսանք վերջերս ընկած յայտնի մարտիկ Հիւսէյն-խան Բաղուանի գերեզմանը անշուք տապանաքարով. առհասարակ պարսիկ գերեզմանատները ամեն տեղ յայտնի են իրանց անշքութեամբ և իրանց այդ անշքութեան մէջ պարփակող ահալի խորհըրդաւորութեամբ...

Տեսանք և Աջու կամուրջը, որի շրջակայքում ջարդվեց Մակուի խանի բանակը Իգօ խանի հրամանատարութեամբ։ Կառավարական շէնքերը աւերված էին, իսկ ռուսական խճուղու գրասենեակը և զաստավը չէին գործում. պաշտօնէութիւն չը կար։ Ռուսական շէնքերը նորոգութեան կարիք ունեն։ Ջուլֆայի ճանապարհի երթևեկութիւնը բոլորովին դադարած է։ Պօստն է միայն, որ անկանոն երթևեկում է։ Կամուրջի միւս երեսի Նոր գերեզմանատանը թաղված էին դժբաղդ մակուեցիների դը-[illegible] ված կիսաթաղ մնացածին ուղեկցիս հետ ծածկեցինք հողով։ Ռուսաստանից վերադառնում էին 300—350 հնձւորներ, որոնք Պարսկաստանի խորքերից ամեն տարի գնում են ու վերադառնում. արգահատելի էր տեսարանը. ցնցոտիներով, ոտաբոբիկ, մանգաղ միայն ուսերին, կեղտի, փոշու և քրտինքի մէջ թաղված այդ թշուառները մի քանի ռուբլիներ միայն կարած իրանց ցնցոտիների վրա. բայց քանի-քանի անգամ այդ եղկելիները ռուսական սահմանից մինչև իրանց տները հասնելը կողոպտված են իրանց հայրենակիցներից։

Կամուրջի շրջապատում գտնվող 10—15 հոգի սահմանապահականների պահակները խլեցին մի քանիսի ցուպերը, չիբուխը։

Ուղեկիցս, որ սահմանապահական զինւորներից էր, ասում էր, որ եթէ մենք պատահած չը լինէինք՝ խեղճերին կատարելապէս կը կողոպտէին այդ հրացանակիրները։ Պատահող այդպիսի դէպքերը ապացուցանում են, որ կատարեալ անիշխանութիւն է ամենուրեք։

Ժամը 2-ին Սաթթար-խանի մօտ էինք։ Տան մուտքում զինաթափ արին պարսիկ ուղեկցիս. հակառակ ենթադրութեանս՝ ինձ չը մօտեցան. արդեօք գուշակեցի՞ն անզէն լինելս, թէ՞ հայից «նամարդութիւն» (տմարդութիւն) չէին սպասում... Առաջնորդված սենեակում մի քանի թուրքեր և երկու հայ այցելուներ տեսանք. ի դէպ ասեմ, որ ներկայումս Սաթթար-խանի բնակարանը մի տեսակ ուխտատեղիի տպաւորութիւն է թողնում, ուր այցելում են անխտիր ամենքը։ Սարդարը (Սաթթար-խանի տիտղոսը ժողովրդից ստացած) ճաշում էր։ Մի քանի րօպէից ներս եկաւ մեծ հերոսը ֆիզիքական փոքրիկ շինուածքում թառած. վիրաւոր փաթթաթված ձեռքը մեկնեց ներեկներիս, որը խիստ զգուշութեամբ սեղմելու պատիւն ունեցանք։

Ուղեկիցս ներկայացրեց ինձ որպէս թըղթակցի, աւելացնելով որ՝ իր հերոսական գործունէութեան մասին շարունակ լուրեր տուել եմ Կովկասի թերթերին։ Շնորհակալութիւն և ուրախութիւն յայտնեց այցելութեանս առիթով։

— Տեղիս անցուդարձի մասին արդեօք ամեն տեղ, օտար երկիրներում, ճիշտ տեղեկութիւններ տրվում են,—դիմեց ինձ։

Ես բացատրեցի, որ հեռագրական լուրերը ամեն անգամ համառօտակի իրազեկ են կացուցանում ամբողջ աշխարհին, իսկ գրաւորը և մանրամասնութիւնները հաղորդում են թղթակիցները։

— Երբեմն թղթակիցները փաստերը խեղաթիւրում են. առաջները մի ռուս թղթակից սուտ լուրեր էր գրել. եկաւ ինձ մօտ, որոշ տեղեկութիւններ առի. երբ իմացայ, որ այդ ռուսն էր սուտ լուրեր գրողը, թուղթը առի, պատռեցի. (խօսքը «Новое Время»-ի թղթակից յայտնի Բերեզովսկու մասին էր)։

Այդ խօսքերից յետոյ միջամտեց հայերից մէկը, բացատրելով որ կան ռուսական ազատամիտ շատ թերթեր, որոնք Բերեզովսկիների նման չեն մտածում։

— Կուզէի իմանալ ինչ կարծիք ունէք ապագայի և առհասարակ ինչ էք մտածում ներկայ դրութեան մասին, որպէսզի ձեր խօսքերը նոյնութեամբ հաղորդեմ լրագրութեան,—հարց տուի ես։

— Առանց կառավարութեան երկիրը չի կառավարվի։ Մենք շահի հպատակներն ենք և ոչինչ չունենք նրա դէմ, եթէ ցականայ երկիրը արդարութեամբ կառավարել և հանգուցեալ շահի սահմանադրութիւնը իրագործել. հակառակ դէպքում հասարակապետութիւն կը ցանկանանք. ահա իմ ասելիքը։

Դրանից յետոյ խօսակցութիւնը դարձաւ առանին,—Էյն-ուդ-Դօվլէի, Սուջայի-Նիզամի, Րահիմ-խանի, մուջտէիդների և բանակի շուրջը։

— Հաւանական է Էյն-ուդ-Դօվլէն Մէշէդ կամ Ռուսաստան անցնի,—ասացի ես։

— Դժուար թէ Ռուսաստան անցնի. այնտեղ կը սպանեն նրան...—պատասխանեց ինձ։

— Ասում են, որ բանակը Ղզլջա Մէյդանում սպասում է օգնական զօրքի,—ասացի ես։

— Ես գրագէտ չեմ, բայց պատերազմական (դավա) գործերից գործնական հասկացողութիւն ունեմ. երբ բանակը պարտվից, հրամանատարի համար խիստ դժուար է բանակը կառավարել։ Կը սկսվի տրտունջ, դժգոհութիւններ, կռիւ, կողոպուտ և թալան, նոյնիսկ սպանութիւններ։ Չեմ կարծում, որ բանակը չը ցրվի. նամանաւանդ որ առաջներս ձմեռ է։ Իսկ եթէ Թէհրանից նոր զօրքեր կը գան, թող գան թէկուզ տասնապատիկը, ես երկիւղ չունեմ։ Մեզ էլ օգնութիւն կը գան դրսի ուժեր...,—ասաց նա։

Առհասարակ խօսակցութեան ընթացքում նկատում էի այդ մարդու մէջ մեծ ինքնավստահութիւն. յիշեցի իրան, երբ 10—12 մարդով թաղերը շրջելով իջեցնում էր սպիտակ դրօշակները, երբ ամենքը ամեն ինչ վերջացած էին համարում։

— Այո, գլխաբաց և ոտաբոբիկ դուրս եկայ փողոց և Աստուծոյ օգնութեամբ կարողացայ գործը մինչև այստեղ հասցնել։ ... իմանում են,—հարցրեց նա։

Ես պատասխանեցի, որ ամբողջ աշխարհում արդէն տեղեկութիւններ կան այդ մասին։

Ամբողջ 3/4 ժամ տևեց մեր տեսակցութիւնը. հիւրասիրեց մեզ թէյով։ Մեր խօսակցութեան ընթացքում ստանում էր նամակներ և զանազան կարգադրութիւններ ... հում, որ շատերը յանուն գործի շահագործում են ժողովրդին։

— Այն «հաւատին» (էնդիկաթ), որը գտնվում է ձեզնում, կը ցանկամ աւելի և աւելի զօրանայ, որ կարողանաք անկարելին կարելի դարձնել ի բարօրութիւն թըշուառ ժողովրդի,—ասացի ես մնաք բարևի ժամին և բարձրացայ խիստ գոհ տրամադրութեան տակ՝ հեռանալով փոքրիկ բնակարանից, որի բակը լիքն էր թնդանօթի փամփուշտների արկղներով և զանազան կահկարասիներով, որը հաւաքել էր տուել այդտեղ տէրերին դարձնելու համար։

Այսօր հաւաստի աղբիւրից իմացայ, որ Սաթթար-խանի գուշակութիւնը ճիշտ է եղել. բանակի մէջ մեծ խլրտում է ընկել, կողոպտել են իրար. Րահիմ-խանը իր ձիաւորներով հեռացել է դէպի Ղարադաղ։ Մուջտէիդների տեղը յայտնի չէ։

Իբօ

ԿԱԹ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Սեպտեմբերի 27-ին Կ. Պօլսում կայացել է ազգային երեսփոխանական ժողովի 50 անդամների մասնաւոր նիստը, ուր տեղապահ Դուրեան եպիսկոպոսը յայտնել է, որ ռուսաց դեսպան Զինովիէվը հէնց նոյն օրը յանձնել է սինոդի հրաւիրագրերը, թւով 47, գրված 1907 թ. դեկտ. 8-ին։ Այդ 47 հրաւիրագրերից 44-ը ուղղված են Կ. Պօլսի պատրիարքութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող 44 վիճակներին, իսկ 3-ը՝ Երուսաղէմի պատրիարքին, Կիլիկիայի և Աղթամարի կաթողիկոսութիւններին։ Տեղապահի զեկուցումից յայտնվել է, որ 44 վիճակներից 11-ը, առանց հրաւիրագիրը ստանալուն, արդէն ընտրել են իրանց պատգամաւորներին, բայց 33 վիճակներ դեռ ընտրութիւն չեն կատարել։ Երեսփոխաններից ոմանք, առարկելով թէ միջոց և ժամանակ չը կայ օրինաւոր ընտրութիւններ կատարել տալ և առհասարակ կաթողիկոսական խնդիրը ազգային ժողովի քննութեան նիւթ դարձնել, առաջարկում են միջնորդութիւն յարուցանել, որ կաթողիկոսական ընտրութիւնը յետաձգվի, բայց ժողովը մերժել է այդ առաջարկը և որոշել գումարել ազգային ժողով հոկտեմբերի 1-ին կաթողիկոսական հարցի քննութեան և Կ. Պօլսի եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորների ընտրութեան համար։

◆ Նիկոմիդիայի ազգային գաւառական ժողովը այդ թեմի կաթողիկոսական պատգամաւոր է ընտրել պ. Ալէքսանդր Ի. Մանթաշեանին։

◆ Կարինի թեմի կողմից պատգամաւոր է ընտրվել դօքտոր Ն. Տաղաւարեան, որ ընտրված էր պատգամաւոր նաև Սեբաստիայի վիճակից։

◆ Երուսաղէմի թեմի կողմից, որ բաղկացած է 5 վիճակներից—Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ, Յոպպէ, Պէյրութ և Դամասկոս—կաթողիկոսական պատգամաւոր է ընտրվել պ. Ղազարոս Պօղոսեան, իսկ անձնափոխանորդ՝ կեսարացի Յակոբ էֆ. Քէհեաեան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ԵՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

(Տպաւորութիւններ)

I

Անցեալ տարվանից արդէն կաթողիկոսական խնդիրը դարձաւ հերթական թէ մամուլի մէջ և թէ հասարակական այլ և այլ շրջաններում։ Լոյս տեսան նորանոր լրագիրներ, որոնք նոյնպէս և մինչև իսկ բացառապէս զբաղվեցին և հիմա էլ զբաղվում են կաթողիկոսական խնդրով շատ որոշ ուղղութեամբ և որոշ թեկնածուների պաշտպանութեամբ։ Հասարակական շրջաններում ստեղծվեցին որոշ տրամադրութիւններ, առաջացան այլ և այլ խմբակներ տարբեր հայեացքներով կաթողիկոսութեան նշանակութեան ու գործունէութեան մասին և կաթողիկոսական թեկնածուների վերաբերմամբ։ Անտարբեր չը մնացին նաև մեզանում գոյութիւն ունեցող քաղաքական կուսակցութիւնները։ Ծայրայեղ ձախակողմեանները (ոչ դաշնակցական), հիմնվելով հաւատարիմ իրանց ծրագրին, ամեն կերպ ճգնում էին մամուլի մէջ («Երկրի Ձայնը») և մանաւանդ մասնաւոր ու հրապարակական ժողովներում համոզել, որ կաթողիկոսութիւնը ինքն ըստ ինքեան մի կղերական հաստատութիւն է, որով շահագրգռված է միմիայն հայ բուրժուազիան, որ նա ոչ ծառայել է և ոչ էլ ծառայելու է հայ աշխատաւոր ժողովրդի շահերի պաշտպանութեան։ Այդ պատճառով՝ զուր ժամավաճառութիւն է զբաղեցնել հայ ժողովուրդը կաթողիկոսական խնդրով։

Վերոյիշեալ հայեացքէտը քննութեան առնվեց նախ մամուլի մէջ։ «Մշակը» մի շարք յօդուածներով բազմակողմանի կերպով լուսաբանեց կաթողիկոսական հաստատութեան կարևոր նշանակութիւնը և ... հայ ժողովրդի համար։

Ապա Թիֆլիսում տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովներում ակնյայտ կերպով պարզվեց, որ հայ հասարակութեան ստուար մեծամասնութիւնը միանգամայն հակառակ է ծայրայեղ ձախակողմեանների հայեացքէտին կաթողիկոսական հարցի վերաբերմամբ։ Ահա թէ ինչու նրանք յետ ... ալուց և թէ ընտրական ասպարէզից և միմիայն յանձն առան դիտողի դերը։

Պէտք է նկատած, որ ծայրայեղ ձախակողմեանների վարմունքը միանգամայն հետևողական էր և իրանց ծրագրին համաձայն։ Բայց ամենից հետաքրքրականն էր՝ թէ ինչ դիրք է բռնելու դաշնակցական կազմակերպութիւնը կաթողիկոսական ընտրութեան խնդրում։ Եթէ ի նկատի առնենք այն ամենը, ինչ որ կատարվեց կաթողիկոսի կողմից Էջմիածին հրաւիրված համագումարում, որտեղ դաշնակցականները շեշտակի առաջ տարան իրանց քաղաքական-սօցիալական դաւանանքը և պահանջեցին դրա անմիջական իրագործումը,—պէտք էր սպասել, որ դաշնակցական կազմակերպութիւնը հրապարակօրէն բացարձակ թշնամական դիրք պէտք է ունենար դէպի կաթողիկոսութիւնը։ Սակայն մինչև օրս էլ հասարակութեան համար անորոշ մնաց՝ թէ այդ կազմակերպութիւնը, իբրև հայ ժողովրդի մի մասնիկը, ինչ վերաբերմունք ունի կաթողիկոսական խնդրին։ Նա մինչև իսկ հրապարակ չեկաւ...

Ինչպէս նկատեցինք, հայ հասարակութեան ստուար մասը կաթողիկոսութեան կողմնակից հանդիսացաւ։ Հրապարակական ժողովներից մէկում ընտրվեց մի նախընտրական յանձնաժողով։ Այդ յանձնաժողովը զբաղվեց կաթողիկոսական խնդրով, և կազմակերպվեց Թիֆլիսում մայիս և յունիս ամիսներին կենտրոնական խորհրդակցական ժողովներ մասնակցութեամբ թեմական պատուիրակների և գաւառական ներկայացուցիչների։ Այս ամենը իր ժամանակ լրագրութեան նիւթ դարձաւ։ Հրապարակական խորհրդակցական ժողովների ու յանձնաժողովի գործունէութիւնը նպատակ ունէր պատրաստել հասարակութեան՝ գիտակցօրէն վերաբերվել առաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան ծանրակշիռ խնդրին՝ թեկնածութեան հարցին և նաև մատնանշել՝ թէ ով կարող է համարվել թեմական պատգամաւորութեան համար համապատասխան անձն։

Վրաստանի և Իմերէթի թեմը—մանաւանդ Թիֆլիսն էր բոլորին հետաքրքրում այն տեսակէտից՝ թէ այն ամենը, ինչ որ կատարվեց Թիֆլիսում կաթողիկոսական խնդրի վերաբերմամբ, արդեօք ինչ հետևանք է ունենալու և ո՞ր թեկնածութեան պաշտպանն է ընտրվելու պատգամաւոր Վրաստանի և Իմերէթի թեմից։

Դեռ սկզբնական խորհրդակցական ժողովներից արդէն պարզապէս յայտնի եղաւ, որ կաթողիկոսական թեկնածուների վերաբերմամբ հասարակութեան մէջ գոյութիւն ունեն երկու որոշ հոսանքներ՝ իզմիրլեանական և հակաիզմիրլեանական։ Կաթողիկոսութեան կարևոր նշանակութիւնը բազմակողմանի կերպով լուսաբանելուց յետոյ «Մշակը» առաջարկեց, իբրև արժանաւորագոյն թեկնածու կաթողիկոսական ներկայ թափուր գահի, Իզմիրլեան արքեպիսկոպոսին և ուժեղ թափով առաջ է մղում այդ թեկնածութիւնը։ Հասարակութեան ստուար մասն էլ յարեց այդ թեկնածութեան։

Ահա թէ ինչու իզմիրլեանականները կազմում էին կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովներում խոշոր մեծամասնութիւն։ Հակաիզմիրլեանականները կենտրոնացան գլխաւորապէս Օրմանեանի թեկնածութեան վրա։ Նրանք, համարելով համակերպման կամ օպպորտունիստական քաղաքականութեան գործելակերպը ապագայ կաթողիկոսի համար ամենապատշաճաւորը, առաջ մղեցին Օրմանեանի թեկնածութիւնը, որպէս վերոյիշեալ ուղղութեան ամենափայլուն ներկայացուցչի։ Օրմանեանականները իրանց թեկնածուին շատ եռանդագին էին պաշտպանում և պաշտպանեցին ու դրուատեցին մինչև իսկ թեմական պատգամաւորական ընտրութեան ժողովում, սեպտեմբերի 21-ին, սակայն կազմելով փոքրամասնութիւն՝ պարտվեցին։ Նրանց պատգամաւորական թեկնածու՝ պ. Յ. Սպենդիարեանը ստացաւ 78 քուէից 23 սպիտակ։

Կաթողիկոսական ընտրութեան խորհրդակցական ժողովներում վերոյիշեալ երկու հոսանքների՝ իզմիրլեանականների և օրմանեանականների շարքերից հանդէս էին գալիս առանձին-առանձին անհատներ, որոնք թէպէտև շատ լաւ յայտնի են հասարակութեան թէ ովքեր են և ինչ կազմակերպութեան պատկանող ու մինչև իսկ շէֆերի դեր կատարող,—սակայն ոչ մի դէպքում չէին խօսում կազմակերպութեան անունից, այլ պարզում էին իրանց հայեացքները կաթողիկոսութեան թէ էութեան և թէ ընտրութեան մասին անհատականապէս։

Դրանցից մէկը, տաղանդաւոր բելլետրիստ և պերճախօս հռետոր, պաշտպանում էր կաթողիկոսութեան կարևորութիւնը սոսկ քաղաքական տեսակէտից։ Կաթողիկոսը նրան հետաքրքրում է լոկ այն բանի համար, որ միմիայն կաթողիկոսի միջոցով հնարաւոր է դիմումներ անել Եւրոպային համար։ Ապացոյց դրան նա առաջ բերեց ֆրանսիական քաղաքական գործիչների՝ սօցիալիստական կուսակցութեան յայտնի ներկայացուցիչների՝ Ժօրէսի և Պրէսանսէի տուած խորհուրդները նրանց դիմող հայերին՝ դիմումներ անել Եւրոպային կաթողիկոսութեան անունից։ Իսկ թէ անելիքներ ունի արդեօք կաթողիկոսը ներքին՝ ազգային-եկեղեցական և դպրոցական խնդիրների վերաբերեալ,—այդ նրան ամենևին չէ հետաքրքրում։ Նրա կարծիքով, բոլոր կուլտուրական, մանաւանդ դպրոցական հաստատութիւնները հայ ժողովուրդը պէտք է յետ առնէ կաթողիկոսից, որովհետև այդ հաստատութիւնները հայ ազգը ժամանակաւորապէս պահ է տուել մեր հոգևորականութեան «իբրև աւանդ»... Վերոյիշեալ հայեացքէտով առաջնորդված՝ պերճախօս հռետորը պաշտպանում էր Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը։

Ինչպէս յայտնի է՝ թիւրքական սահմանադրութեամբ միանգամայն որոշվեց թիւրքահայ ժողովրդի ապագան։ Հիմա էլ խօսք անգամ չէ կարող լինել նորընտիր կաթողիկոսի կատարելիք՝ դեռ ևս վիճելի՝ քաղաքական դերի մասին... Սակայն, սեպտեմբերի 21-ին, պատգամաւորական ընտրութեան համար առաջնորդարանում գումարված պատուիրակների ժողովում մեր յարգելի հռետորը, Պօլսից նոր վերադարձած և թարմ տպաւորութիւնների անմիջական ազդեցութեան տակ, ուժգնապէս պաշտպանեց Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը, թւելով նրա բարեմասնութիւնները։ Սակայն ինչ տեսակէտից։ Զ՞ որ ներկայումս, ինչպէս նկատեցինք, էլ խօսք չէ կարող լինել կաթողիկոսութեան քաղաքական ֆունկցիայի մասին։ Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը պաշտպանում էր նա հայ ժողովրդի ներքին՝ կուլտուրական պահանջների տեսակէտից։ Այսինքն հէնց այն, ինչի համար «Մշակը» ամիսներ առաջ պաշտպանեց Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը, ժխտելով կաթողիկոսութեանը սոսկ քաղաքական ֆունկցիայի դեր տալը...

Յայտնի կազմակերպութեան պատկանող գործիչներից մի ուրիշը, որը, ինչպէս վկայեց ինքը, բոլորովին պատահմամբ էր ներկայ գտնվել խորհրդակցական ժողովին, որովհետև ամենևին չէ հետաքրքրվում կաթողիկոսական խնդրով, այնուամենայնիւ պարտաւոր համարեց մի խրատական ճառով ուսուցանել ժողովրդին կաթողիկոսութեան անպէտքութեան մասին։ Նրա կարծիքով կաթողիկոսութիւնը մի «մեռած» հաստատութիւն է, դատապարտված բնական մահվան և չը պէտք է նրանից սպասել մի որևէ օգտաւէտ բան հայ ժողովրդի համար։ Հոգևորականութիւնը և դրա գլուխ՝ կաթողիկոսը մի ծանր բեռ է, դրված հայ ժողովրդի վզին, և այլն... Չը նայելով այս աստիճանի բացասական վերաբերմունքին, պարոն հռետորը իր սեպուհ պարտքը համարեց յայտնել, որ ինքը պաշտպան է Իզմիրլեանի թեկնածութեան և դէմ Օրմանեանի, որը Հաագա գնացած հայ պատուիրակների ետևից թիւրքական հայ լրտես էր ուղարկել։

Միևնոյն կազմակերպութեան պատկանող երկու յայտնի գործիչների հակասական և անհետևողական ճառախօսութիւնները կաթողիկոսական խնդրի և թեկնածութեան վերաբերեալ միանգամայն շուարեցնում էին ժողովականներից շատերին։

Եթէ դէմ էք սկզբունքով կաթողիկոսութեան, էլ ինչո՞ւ էք գալիս ժողով, և ո՞ւմ համար են ձեր նկնիմները կաթողիկոսութեան անպէտքութեան մասին, և միևնոյն ժամանակ միջից կէս էք լինում և տաքտաք պաշտպանում Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը... Եթէ ամիսներ առաջ կաթողիկոսական խնդիրը հետաքրքրում էր ձեզ սոսկ քաղաքական ֆունկցիայի տեսակէտից և ուրիշ ոչինչ,—հիմա, երբ այդ ֆունկցիան էլ չքացաւ, էլ ինչո՞ւ էք գլուխ պատռում կաթողիկոսական թեկնածուի համար...

— Այստեղ մի «և» կայ,—ժողովներում ժպտագին բացագանչում էին ոմանք։

— Եւ շատ մեծ «և»,—պատասխանում էին ժողովականներից շատերը։

Կալխաս

ԿԵՆՏՐՈՆ. ՆՊԱՍՏ. ՅԱՆՁՆԱԺ. ՆԻՍՏԸ

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 13-ին, երեկոյեան կայացաւ Յանձնաժողովի նիստը, նախագահութեամբ Գարեգին արքեպիսկոպոսի, անդամակցութեամբ պ. պ. Ալ. Մէլիք-Ազարեանի, բժշկ. Կ. Ստեփանեանի, Հ. Առաքելեանի, բժշկ. Ալ. Խատիսեանի, Ալ. Արասխանեանի, Ալ. Ահարոնեանի, Ալ. Սահակեանի և Ե. Թօփչեանի։

Յանձնաժողովը քննեց Կովկ. Բարեգ. Ընկ. Խորհրդի առաջարկը՝ յատկացնել մի որոշ գումար թիւրքահայ գաղթականների հայրենիք վերադառնալու գործի համար, և լսելով պ. պ. Ա. Խատիսեանի և Ալ. Արասխանեանի բացատրութիւնները՝ եկաւ այն եզրակացութեան, որ 1) կարիքի չափը որոշված չէ, 2) վերադառնալ ցանկացողների թիւը շատ մեծ չէ առ այժմ, 3) վերադարձողների մէջ շատերը իրանք հնարաւորութիւն ունեն հոգալ իրանց ծախքը, ուստի և որոշեց առ այժմ յատկացնել այդ գործին 2000 րուբլի, և նշանակել Յանձնաժողովի ... Ալ. Արասխանեանին ներկայացուցիչներ Խորհրդի կազմած մասնաժողովին մասնակցելու, իբրև լիազօր անդամներ։ Այդ ներկայացուցիչների ապագայ զեկուցումից կախված կը լինի նպաստ. Յանձնաժողովի ապագայ որոշումը՝ յատկացնել դարձեալ մի գումար։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

Դերբենդ, 10 հոկտեմբերի

Ամսիս 9-ին, գիշերվայ ժամը 12-ից անց, մի քանի չարագործներ մտնում են տեղացի Ղևոնդ Պապովեանի ննջարանը և շրջապատելով Պապովեան ամուսինների մահճակալները՝ հրամայում են տեղից չը շարժվել։ Ապա մահճակալից ցած ձգելով Ղևոնդին՝ ատրճանակի մի քանի հարուածով տեղն ու տեղը սպանում են։

Այս դէպքը մեծ ցնցում առաջացրեց հայկական շրջանում. ինչպէս երևում է, մեր քաղաքներումն էլ բուն են դրել մի քանի սրիկաներ, որոնք պարապում են դրամաշորթութեամբ և ոճրագործութեամբ։

Հանգուցեալը մեր հայկական փոքրիկ շրջանում յարգանք էր վայելում և միշտ իր եռանդուն մասնակցութեամբ նպաստում էր ամեն մի բարի գործի։ Անցեալ տարիները իր մի շարք գաւառական նամակներով «Մշակի» մէջ նկարագրում էր թէ մեր հայկական կեանքում տեղի ունեցած դէպքերն և թէ մեր հարևան այլազգիների հասարակական կեանքը։

Ռուբէն Տէր-Գրիգորեան

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Երեկ, հոկտեմբերի 14-ին, Թիֆլիսի դատաստանական պալատի 1-ին քրէական ատեանում նշանակված էր «Մշակի» խմբագիր Ալէքսանդր Քալանթարի գործը Բարգէն վարդապետի հետ։

Ինչպէս յայտնի է, այս գործը մի անգամ քննվեց նահանգական դատարանում և Քալանթար ենթարկվեց եօթ օրվայ բերդարգելութեան հաւպտվախտում։

Քալանթար, անբաւական այդ վճռից, գործը յանձնեց դատաստանական պալատը։

Սակայն պալատը նկատի առնելով, որ Ա. Քալանթար բացակայ էր (ինչպէս յայտնի է, երկրագործութեան մինիստրութիւնը նրան ուղարկեց արտասահման սաուցային կօնգրէսին), որոշեց գործը յետաձգել։

Բարգէնի կողմից նրա շահերը պաշտպանելու է երդւ.-հաւ. օգնական Գ. Խատիսեան։

ԽՕԼԵՐԱ

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-բժշկական մարմնի տեղեկութիւնների համաձայն, հոկտ. 12-ին քաղաքում խօլերային նշաններով հիւանդացան Գրիգոր Յովհաննիսեան, 43 տարեկան, բանւոր, (11-րդ քաղաքամաս) և Ֆէկլա Րուդնիչէնկօ, 22 տարեկան (8-րդ քաղաքամաս)։

◆ Թիֆլիսի բոլոր թաղական-դումայական բժիշկներին առաջարկված է անմիջապէս սանիտարական քննութիւն կատարել բոլոր հիւրանոցներում, ճաշարաններում և նման հաստատութիւններում, իսկ թաղական սանիտարական հոգաբարձուներին առաջարկված է քննել պանդոկները, տրակտիրները և նման տեղերը։

◆ Կիրակի օրվանից փակվեց կենտրոնական հակախօլերային պատուաստման վայրը։ Դրանից առաջ փակվել էին նրա երեք բաժանմունքները։ Դրանց փոխարէն ցանկացողները կարող են պատուաստումներ ընդունել քաղաքային կենտրոնական բուժարանում և նրա չորս բաժանմունքներում։

◆ Հոկտեմբերի 13-ին քաղաքում խօլերայով ոչ ոք չը հիւանդացաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Գիտեն ընթերցողները, որ սրանից մի ամիս առաջ վախճանվեց թիֆլիսեցիներին ծանօթ բժ. Զախարբէգեանը։ Հանգուցեալը թողել է մի կտակ, որի համաձայն հետևեալ բարերարութիւններն են աչքի զարնում. 15 հազար րուբլի իր մայրենի Կուսապատ գիւղում գրադարան-ընթերցարան բանալու համար, 2000 ր. Օրաթաղ գիւղում (Գանձակի նահ.) երկդասեան դպրոց բանալու, 10,000 ր. Մարդաքենդ գիւղում օրիորդաց դպրոց բանալու, մօտ 4000 րուբլի՝ երիտասարդներին բարձրագոյն կրթութեան ուղարկելու և մօտ 4000 ր. էլ ուրիշ բարեգործական նպատակների։ Հանգուցեալը անժառանգ է։

◆ Այս ամառ յունիս ամսին մենք տպեցինք (տես «Մշակ» № № 126 և 139) սկիզբն մի ուսումնասիրութեան՝ յայտնի հայ գործիչ և գրող Մինաս Չերազի գրական և ազգային-հասարակական գործունէութեան մասին։ Ի նկատի ունենալով, որ պ. Մինաս Չերազ շուտով կը գայ Կովկաս, ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը մասնակցելու, իբրև պատգամաւոր, մենք որոշեցինք վաղվանից տպագրել վերոյիշեալ յօդուածի շարունակութիւնը, յօդուածի, որ մեր նշանաւոր հայ գրողներից մէկի գրչի արդիւնքն է։

◆ Կովկասի Փոխարքայի և առևտրի մինիստրութեան փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշված է լրացնել Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի ծրագիրը նոր կէտերով։

◆ Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի Կովկասի լիազօրի կարգադրութեամբ գալիք գարնանից ձեռնարկելու են ընդլայնել Մուշտայիդ այգու ճեմելիքները և ընդհանրապէս կարգաւորել նրան։

◆ Որովհետև մէշչանների նորընտիր աւագ Ապրեամօվը հրաժարվեց այդ պաշտօնից, ընտրողների մի խումբ համաձայն չէ, որ ընտրվի երկրորդ կանդիդատ Առաքելեանը, պատճառաբանելով՝ որ նա ստացել է ձայների քիչ թիւ, և մտադիր է պահանջել նոր ընտրութիւններ կայացնել։

◆ Կովկասեան հայոց բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը խնդրում է մեզ յայտնել, որ ինքն ստացել է հետևեալ նուիրատուութիւնները ի յիշատակ հանգուցեալ տիկ. Դ. Ա. Խանդամեանի պսակի փոխարէն.—1) 20 ր. Խանդամեանների ընտանիքից յօգուտ ընկերութեան ձրի և էժանագին ճաշարանին. 2) 20 ր. տիկ. Ն. Մ. Երիցեանից յօգուտ ընկերութեան որբանոցին. 3) 20 ր. պ. Ս. Զ. Բեգլօվից և տիկ. Ն. Զ. Շանշեանից յօգուտ ընկերութեան Գօրու ճիւղի վարչութեան։ Դրանից զատ նուիրված է Խանդամեաններից 25 ր. յօգուտ էժանագին և ձրի ճաշարանի վարչութեան։

◆ Երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութեան կըրթական յանձնաժողովը առաջարկել էր Ղարայազի արքունական դաշտերի կառավարչին զանազան տեսակի հացահատիկներ ցանել փորձի համար։ Հացահատիկների աշնանացանի փորձերը լաւ հետևանքներ տուին։

◆ Նահանգական իշխանութիւնը հաստատեց Հաւլաբարի հասարակական կլուբի կանոնադրութիւնը։ Մօտ օրերս կը կայանայ այդ կլուբի հիմնադիրների ժողովը։

◆ Վիէննայի համալսարանի պրոֆեսօր Շնեյդեր, Կովկասի զանազան տեղերում շրջագայելուց յետոյ, մեկնեց Վիէննա։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան տեղեկութիւնների համաձայն, մի ազատ թոշակաւորի տեղ է բացվել Լօրիս-Մելիքեանի անունով Պետերբուրգի համալսարանում, և քաղաքային մի թոշակաւորի տեղ այն անձանց համար, որոնք իրանց ուսումը աւարտել են 1-ին իգական գիմնազիայում։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-բժշկական մարմնի տեղեկութիւններից երևում է, որ սեպտեմբեր ամսի ընթացքում տեղի են ունեցել վարակիչ հիւան-

դութիւնների այս դէպքերը. տիֆ՝ 2 դէպք, քութէշ՝ 32, բղացաւ՝ 7, կարմրուկ՝ 1, թոքախտ՝ 1 (?), խոլերա՝ 96 և փորհարինք՝ 2. ընդամենը 143 դէպք: Այս հիւանդներից 27-ը բժշկվում էին իրանց տանը, իսկ 116-ը՝ հիւանդանոցներում:

◆ Վերջին օրերս դադարած «Голосъ Кавказа» օրաթերթը, ինչպէս շշուկներ են պտտվում, լոյս է տեսնելու մօտ օրերս:

◆ Թիֆլիսի մսավաճառները նորից դիմել են քաղաքային վարչութեան, խնդրելով վերաքննել մսի այժմեան սակագինը այն մտքով, որ գները աւելացվեն: Մինչդեռ եղած տեղեկութիւնները գալիս են համոզելու, որ, ընդհակառակն, այժմեան սակագինը դեռ կարելի է պակասեցնել:

◆ Պետերբուրգից «Т. Л.»-ին հաղորդում են, որ կովկասեան շերամապահական կայարանի նախկին կառավարիչ Շավրօվը նշանակված է Արևելեան Անդրկովկասի ձկնորսական պրօմիսլաների կառավարիչ:

◆ Թիֆլիսից մի քանի վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Նօրիօ գիւղում հոկտեմբերի 8-ին կատաղած գայլը կծել է 13—14 տարեկան մի հովւի երեսը: Երեխան բերված է քաղաք և բժշկվում է Պաստերեան կայարանում:

◆ Նկատի առնելով որ կովկասագիտական բարձր դասընթացքների դահլիճը մի քանի օրով գրաւված է զինւորակոչութեան ատեանի կողմից, Միւնխէնի համալսարանի պրօֆեսոր Դիրրի դասախօսութիւնը յետաձգվում է շաբաթ օրվան, հոկտեմբերի 25-ին: Այդ դասընթացքներում տեղի կունենայ Ստ. Լիսիցեանի առաջին դասախօսութիւնը հայկական պատմութեան մասին:

◆ Վլադիկավկազեան երկաթուղիների ամբողջ տարածութեամբ հրաման է տրված որոնել Տագանրոգից անյայտացած «Լուի Դրէյֆուս» առևտրական տան հաւատարմատար Դանիէլ Գերմանիկօլին, որ յափշտակել է մօտ 250,000 րուբլի:

◆ Միջին Ասիայից Բաթում են եկել մօտ 2000 մահմեդական ուխտաւորներ, որոնք մօտ օրերս կը մեկնեն Մէքքա և Մէդինա:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Հոկտ. 13-ին յանկարծամահ եղաւ իր բնակարանում 65-ամեայ ծերունի Տիխօն Միխայլօվը, որ բժշկվում էր զինւորական բժիշկների հիւանդանոցում:

◆ Հոկտ. 13-ին ձերբակալել են պարսկահպատակ Ալէքս. Տէր-Առաքելեանին, որի մօտ գտել են 10 ր. 65 կօպէկ կեղծ փողեր: Նրան ուղարկել են դատաստանակ. քննիչի մօտ:

◆ Հոկտ. 13-ին Միքայէլեան հիւանդանոց են տարել Զանգեզուրի գաւառի բնակիչ Հաչիմ Կասըմ-օղլուին՝ թունաւորված:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, հոկտեմբերի 12-ին, երեկոյեան Թիֆլիսի արտիստական թատրոնում ռուսաց օպերային ընկերութիւնը մասնակցութեամբ կայսերական թատրոնների արտիստուհի Ս. Ի. Դրուզեակինայի ներկայացրեց Մասկանիի «Գիւղական պատիւ» և Լէօնկօվալլոյի «Պայացներ» օպերաները:

Երկուսի մէջ էլ ամենագլխաւոր դերերը կատարում էր Դրուզեակինան, որ խմբի ամենաաչքի ընկնող ոյժն է կազմում:

Արտիստուհին Սանտուցցայի խանդոտ ու խայթված սիրուց խոլապէս տանջվող տիպը «Գիւղական պատիւ» օպերայում դուրս բերեց սքանչելի և կենդանի: Իր արտայայտիչ խաղով, հոգեկան դայլոյթը, կսկիծներն ու յուզմունքը պատկերացնող միմիկաներով և նրանց հետ ճշգրիտ ներդաշնակող նուրբ ու մշակված երգով, զգացված ձայնի մաքուր, մելամաղձոտ ելևէջներով նա կարողանում էր իր վրա կենտրօնացնել հանդիսականներին, և դահլիճը հիացած՝ յաճախակի վարձատրում էր նրան բուռն ծափահարութիւններով:

Նրա արժանաւոր պարտիան, Տուրիդուի դերում, կատարում էր արտիստ Չերնօվը:

Երկուսն էլ վարձատրվեցին պսակներով ու ծաղկէ կողովներով:

Լաւ էին՝ տ. Արդը Լօլայի դերում, իսկ պ. Տօմսկին՝ Ալֆիօյի դերում. տ. Աֆանասիէվան Մամա Լիւչիայի դերում՝ թէ միմիկայի և թէ երգի կողմից սառն էր, թոյլ և անընական:

«Պայացներ» օպերայի մէջ առաջնութեան պատիւը պատկանում էր պ. Չերնօվին, բալագանատէր Կանիօյի դերում: Դարձեալ սքանչելի էր տ. Դրուզեակինան Կանիօյի կնոջ՝ ուրախ և անկեղծ սիրոյ մէջ անձնատուր Նեդդայի դերում:

Պ. Տօմսկին Տօնիօյի պարտիան կատարեց աջողութեամբ:

Վերջում ներկայացվեցին բալէրային էտիւդներ, որոնցից ամենաուշագրաւն ու ծիծաղաշարժն էր «Ճանապարհորդները Իտալիայում», որ կատարում էին տ. Նիկիֆօրօվան և պ. Կովալսկին: Երաժշտական խումբը նուագում էր դիրիժեօր պ. Ի. Պ. Պալիէվի հմուտ ղեկավարութեամբ:

Դահլիճը այնքան էլ բազմամարդ չէր:

Լ. Դ.

—

Կիրակի, ամսիս 12-ին, «Դրամատիկ-Գեղարուեստ» սիրողների խումբը Ուճաճեան լսարանում ներկայացրեց Յար. Թումանեանի «Հազարան-Բլբուլ» ֆէերիան և «Էս էլ քի մօցիքլութին» վօդէվիլը:

Պ. Թումանեանը ֆէերիայի գլխաւոր բովանդակութիւնը, ինչպէս երևում է, փոխել է ժողովրդական հէքիաթներից և բեմին յարմարեցրել:

Խաղը ընդհանրապէս վատ չէր: Բայց մի նկատողութիւն պէտք է անել, որ բոլորն էլ իրանց դերերը չը գիտէին ու բեմի վրա կակազում էին:

Վօդէվիլը աջող էր շնորհիւ պ. Բայանդուրեանի (Իսայի) և Բաղդասարեանի (Կարապետ):

Ֆիլիպ

—

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 13-ին, երեկոյեան արտիստական ընկերութեան թատրոնում հայ դերասանական ընկերակցութիւնը տուեց իր երկրորդ ներկայացումը. խաղացին յայտնի դրամատուրգ Հալբէի «Հեղեղ» դրաման, 3 գործողութեամբ, որը դարձեալ նորութիւն է հայ բեմի համար:

«Հեղեղը» սիմվօլիքական մի գրուածք է, և հեղինակը ալլեգորիայի ձևով պատկերացնում է կեանքը և հասարակական գլխաւոր պայքարող հոսանքները:

Համառօտ բովանդակութիւնը հետևեալն է.

Վիսլա գետի ափին ապրում էր Դօօրն հարուստ ընտանիքը, որի հայրը մեռնելիս թողնում է իր ամբողջ կարողութիւնը երեք որդիներին:

Եղբայրներից մեծը՝ Պէտէրը (պ. Յարութիւնեան) իր մեծ մօր աջակցութեամբ կտակը կեղծում է և միւս եղբայրներին՝ Հայնրիխին (պ. Վանչիր) և Եակօբին (պ. Զարիֆեան) զրկում հայրենական ժառանգութիւնից:

Երբ, մի քանի տարուց յետոյ Հայնրիխը՝ կալուածները հեղեղներից ազատելու համար՝ վերադառնում է հայրենիք Վիսլայի ընթացքը փոխելու դիտաւորութեամբ, սկսվում է ընտանեկան փոթորիկը: Ռենադան (օր. Ադամեան), Պէտէրի կինը ընտանեկան դժոխային մթնոլորտից ազատվելու հնարաւորութիւնից զրկված, մերկացնում է կտակի կեղծման գաղտնիքը: Սկսվում է ժառանգութեան կռիւը եղբայրների մէջ: Միաժամանակ հեղեղված գետն էլ սպառնում է ճեղքել պատնէշները և կործանել ամեն ինչ: Այդ կռիւը վերջանում է նրանով, որ Եակօբինը վրէժխնդրութիւնից կուրացած դիմում է ծայրայեղ միջոցի. սկսում է քանդել պատնէշը. Պէտէրը դիմադրութիւն է ցոյց տալիս, և բիրտ ոյժի օգնութեանը դիմող երկու ծայրայեղ եղբայրները իրար գրկած կուլ են գնում հեղեղի յորձանքներին: Հայնրիխը, պատնէշը վերաշինելով, դառնում է ժառանգութեան ու Ռենադայի (վերածնութեան) սիրոյ միակ տէրը:

Ներկայացումը, ընդհանուր առմամբ, անցաւ շատ աջող: Տիպիկ էին Պէտէրի դերում պ. Յարութիւնեան և պ. Աւետեան Ուլրիխի դերում: Օր. Ադամեան Ռենադայի տանջվող տիպը իր մտածված խաղով դուրս բերեց գեղեցիկ կերպով: Պ. Զարիֆեան շատ լաւ էր Եակօբի դերում: Միւսները բաւարար էին:

Վերջում ներկայացրին Չեխօվի «Յոբելեան»-ը, որ մեծ բաւականութիւն պատճառեց հանդիսականներին:

Ուրախութեամբ արձանագրելով ներկայ ներկայացման աջողութիւնը, չենք կարող դժգոհութիւն չը յայտնել միշտ բացակայող հայ հասարակութեան անտարբերութեան համար:

Խմբի կազմի մէջ, որքան մենք գիտենք, հրաւիրված են արդէն տ. Մայսուրեան, պ. պ. Թաշճեան, Վանչիր, Միրաղեան:

Յաջորդ անգամ խումբը ներկայացնելու է Պշիբիշևսկու «Յաւիտենական Հէքիաթ»-ը: Պէտք է յուսալ, որ հասարակութիւնը կը շտապի ներկայ լինել:

Լ. Դ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 14 հոկտեմբերի

Պ. Ս. Յարութիւնեանի ինձ ուղղած երկրորդ բաց նամակը, որ տպված է «Գործ» թերթի երէկվայ համարում (№ 28) ստիպում է ինձ ակամայից մի նոր պատասխան տալ իր չափը և կշիռը կորցրած փաստաբանին և նորից շեշտել նրա վերին աստիճանի անկորրեկտ վարմունքը, որ հարկադրում է ակամայից գալ այն եզրակացութեան, թէ պ. Սամսոն Յարութիւնեանը որքան էլ ուսումն ստացած մարդ, բայց բարեկրթութեան և դաստիարակութեան կողմից, աւա՜ղ, դեռ մեծ դասեր ստանալու կարօտ է:

Պարոնը ուղարկել էր հոկտեմբերի 11-ին իր այդ երկրորդ բաց նամակը տպելու «Մշակի» մէջ: Տեսնելով, որ այդ երկրորդ բաց նամակը ոչ մի նոր բան չէ ասում, որ նա արդէն անձնական վիրաւորանքներ հասցնելու ձգտումներով է շաղախված և բուն էութեան խնդիրը փակված է, քանի որ իմ առաջարկած միջնորդ դատարանը նա, Ս. Յարութիւնեանը, ընդունում է, ես ձանձրացուցիչ գտայ «Մշակի» ընթերցողների համար նոր «բաց նամակներ» տպելը և վերադարձրի նամակը պ. Ս. Յարութիւնեանին մակագրութեամբ, յայտնելով միևնոյն ժամանակ, որ իմ կողմից միջնորդ դատաւորներ ընտրել եմ պ.պ. Ս. Մալխասեանցին, Յովսէփ Խունունցին և Աւ. Եղիկեանցին:

Թւում էր, թէ խնդիրը վերջացած է և պէտք էր սպասել մինչև միջնորդ դատարանի վերջաւորութիւնը: Բայց պ. Ս. Յարութիւնեան հարկ է համարել նորից խօսել և իր նամակը տպել տալ թայֆայականների թերթում, առանց սակայն իմ մակագրութիւնն ևս տպելու: Գալով նրա նոր յերիւրված չարախօսութիւններին, իմ ժառանգական կալուածների մասին և ակնարկներին, թէ ես գրաւականով և ուրիշ տոկոսիքով փողեր եմ տալիս, առանց բարեխղճութիւնը ունենալու յիշելու թէ դրանք ինչ ժառանգական կալուածներ են, ինչ տեսակ գումար է գրաւականով տրված, ես հարկ չեմ համարում որևէ պատասխան տալ նրա ստոր ինսինուացիաներին, մանաւանդ որ այդ խնդիրները զուտ անձնական են և որևէ կապ չունեն յարուցված հարցի հետ: Միայն այս կը պատասխանեմ, որ պ. Ս. Յարութիւնեանը, նորից պնդելով, թէ իբր ես հրապարակօրէն հրաժարվել եմ միջնորդ դատարանից, մի անպատկառ ստութիւն է յերիւրում: Հասարակութիւնը թող ինքն դատի, կարդալով իմ նախորդ երկու նամակները, թէ որքան ճիշտ է պ. Ս. Յարութիւնեանի պնդածը: Ես մերժել եմ միջնորդ դատարանը նրա առաջարկած պայմանով, գտնելով այդ պայմանը անհեթեթ և անվայել, որովհետև Ս. Յարութիւնեանները չեն, որոնք իրաւունք ունենային քննել այլոց գործունէութիւնը, իսկ միւս կողմից, որովհետև այդ պայմանի ակնյայտնի նպատակն էր խուսափել բուն խնդրից և ձգձգել:

Ծիծաղելի է պ. Ս. Յարութիւնեանի բերանում մանաւանդ «ասպետութիւն» բառը: Ես կարծում եմ, որ պ. Ս. Յարութիւնեանի բարոյական ֆիզիօնօմիան և նրա յեղյեղուկ, ամեն հողմից շարժվող ուղղութիւնը այնքան պարզվեց հայ հասարակութեան համար մանաւանդ վերջին ժողովի շնորհիւ, որ կայացաւ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան առիթով, որ այլևս զբաղվել այդ հարցով ժամանակի կորուստ է:

Թող ինչ կամենում է գրէ այսուհետև պ. Յարութիւնեանը «Գործի» մէջ, ինչ «ասպետական» շահատակութիւններ ուզում է կատարէ իմ վերաբերմամբ, ես այլևս ոչ մի պատասխան չեմ տալու և համարում եմ հարցը վերջնականապէս փակված, քանի որ միջնորդ դատարան է կազմված:

Ինչ վերաբերում է «Հովիւ» կղերական թերթի բարբաջանքներին և անպատկառ զրպարտութիւններին, մենք կը պատասխանենք վաղը, որքան էլ մեզ համար անհաճոյ լինէր խուլիգանութեամբ տոգորված մի կղերական թերթին պատասխանելը:

Հ. Առաքելեան

—

Սեբաստիա, 30 օգոստոս

Ազնիւ տիար Յարութիւն Շամիլեանի նուիրած «Մշակ» լրագիրն ստացանք:

Տեղւոյս ազգ. Արամեան վարժարանի շրջանաւարտական միութիւնը կուգայ իր խորին շնորհակալութիւնն յայտնել այն ազնուասիրտ ու մեծանուն անձնաւորութեան, որ իր տոհմակից հայ մանկւոյն զարգացման համար 10 տարուան ընթացքում նուիրած է «Մշակ» լրագիրը Սեբաստիոյ ազգ. վարժարանի:

Ուրեմն կրկին մեր շնորհակալիքը կը յայտնենք վարժարանի ուսանողներու կողմէ, որ հաղորդակից կընէ մեր արենակից հայ եղբայրներու մտքի արտադրութեանց հետ:

Գործադիր ժողով ազգ. Արմ. շրջանային միութեան՝ ատենադպիր՝ Հ. Ե. Ոսմէչեան

Ատենապետ՝ Ա. Պ. Խնսամ-օղլուեան

—

Թիֆլիս, 13 հոկտեմբերի

Շատերը դիմում են ինձ հարցնելով, թէ ինչ եղաւ «Պատմագիրք Հայոց» հրատարակութիւնը, որին ձեռնարկել էինք 1904-ին, Հայոց գրերի գիւտի 1500-ամեակի առիթով: Այս հարցնողների հետաքրքրութեան բաւականութիւն տալու համար, հրատարակչական մասնաժողովի համաձայնութեամբ, յայտնում եմ հետևեալը:

«Պատմագիրք Հայոց» հրատարակութեան շարքում արդէն տպագրված է Ղազար Փարպեցին. տպագրվում է Ագաթանգեղոսը (բնագրի տպագրութիւնը վերջացած էր դեռ մայիսին, այժմ տպագրվում է ընդարձակ առաջաբանը) և հէնց այս ամսին կը ձեռնարկվի Մովսէս Խորենացու տպագրութեան: Թէ Ագաթանգեղոսը և թէ Խորենացին բաղդատված են երեսունից աւելի ձեռագիրների և օրինակների հետ և պարունակում են բոլոր համեմատված օրինակների վարեանտները:

Աւելորդ չէ յիշել այստեղ, որ այս հրատարակութիւնները տպագրվում են Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանի հաշւով, որ պատմագրքի հրատարակութեան համար նուիրաբերել է վեց հազար րուբլի:

Ստ. Մալխասեանց

60—90 ՀԱԶԱՐ ՌՈՒԲԼՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏԸ *)

Ինչ որ կատարվել է կալուածքում, կատարվել է իմ առողջ ժամանակ, և կատարվել է այն, ինչ որ ներկայ հանգամանքներում պէտք է կատարվէր, ինչ որ նախատեսված է եղել, ինչի համար ես մի անգամ չէ որ նախազգուշացրել եմ հոգևոր իշխանութեանը: Իրողութիւնը այն է, որ գիւղացիք ձմեռը մեծ քանակութեամբ ծառեր էին կտրատել՝ թէ ծախելու համար, թէ մանաւանդ տաւարը կերակրելու համար: Անտառը կտրատել այս վերջին նպատակով այդ մի ընդունված սովորութիւն է, ալափի պակաս տարիները, և այդ սովորութեան դէմ սկիզբներում ոչ թէ կռւել են առաջվայ կառավարիչ-փօդրադչիները, այլ խրախուսել են: Ես, կարծեմ, երկրորդ կառավարիչն եմ ռոճիկով. առաջ ամբողջ կալուածքը տրվելիս է եղել այս կամ այն անձնաւորութեան կապալով մի քանի հարիւր րուբլով: Հասկանալի է, որ այդպիսի կապալառու կառավարիչը պէտք է աշխատէր որքան կարելի է շատ արդիւնք ստանալ, չը մտածելով կալուածքի կանոնաւոր շահագործման կամ պահպանութեան մասին: Այդ կապալառուների գլխաւոր արդիւնքը ոչ թէ անտառից էր (այն ժամանակ երկաթուղի չը կար), այլ անասնապահութիւնից և վար ու ցանքսից, և այդ պատճառով նրանք շահագրգռված էին, որ գիւղացիք մեծ քանակութեամբ տաւար պահեն և մեծ տարածութիւն վարեն. այդ պատճառով նոյն իսկ ստիպում էին գիւղացոց՝ անտառները կտրատել թէ անասունները կերակրելու, թէ վարելահող բաց անելու համար. անտառի ամեն քուլափոխում շինված են գոմեր, որտեղ գիւղացիք աշնան, ձմրան և գարնան ընթացքում պահում են իրանց տաւարը. Նրանց անասնապահութիւնը ամբողջովին անտառի մէջ է: Ալափի պակաս տարին անտառը կորատվում է, առատ տարին նոյնպէս կորատվում է, որովհետև այդպիսի տարիներում վանքապատկան գիւղացիք ուրիշ գիւղերից վերցնում են տաւար ձմեռը պահելու համար որոշ պայմաններով և ուրեմն դարձեալ ալափի պակասութիւն են զգում: Այդ տեսակ անասնապահութիւնը մի այնպիսի չարիք է անտառի համար, որի դէմ համարեա անհնարին է կռւել, կամ պահանջում է երկար տարիների կռիւ: Մասնաւորելով խօսքս անցեալ ձմեռվայ վերաբերեալ, պէտք է ասեմ, որ անցեալ տարի այնպիսի անբերրի տարի էր, այնքան հացի ու ալափի պակասութիւն էր զգացվում, որ նոյնիսկ պետական անտառային վարչութիւնը թոյլ էր տուել գիւղացոց՝ օգտվել անտառի ծառերից տաւարը կերակրելու համար, և գիւղացիք ընկան անտառները և սկսեցին ջարդել անխնայ. բանը այնտեղ հասաւ որ անտառային վարչութիւնը, ինչպէս ինձ պատմեց տեղիս պետական անտառային ռէվիզօրը, դիմել էր ուր հարկն է, որ անտառահատների դէմ գործադրվին ոչ թէ ընդհանուր անտառային օրէնքները, այլ զինւորական դրութեան կանոնները: Այդ էր պակաս մեր գիւղացիներին: Եթէ տէրութիւնը թոյլ է տուել իր գիւղացիներին օգտվել անտառներից, կարո՞ղ է արդեօք հոգևոր իշխանութիւնը, կամ կառավարիչը արգելել իր գիւղացիներին, մանաւանդ որ գիւղացին, վերջին տարիների տարածված սխալ ըմբռնած յեղափոխական մտքերի ազդեցութեան տակ, համարում է, որ այդ կալուածքը և անտառը իրանն էր:

Այստեղ էլ վրա հասան տեղացի բարեբար վաշխառու կապալառուները, որոնք օգտվելով գիւղացոց սոված և ըմբոստ դրութիւնից՝ բաժանեցին ալիւր և փող, պահանջելով փոխարէնը փայտեղէն, գլխաւորապէս $4^1/_2$ արշինանոց կաղնի գերաններ:

Ահա այսպիսի պայմաններում է կատարվել Մարգի անտառների կորատվելը: Բոլոր գերանները, թւով ոչ աւել քան 1500 հատ, ես գրաւել եմ յօգուտ կալուածքի և ծախել, չը զրկելով միևնոյն ժամանակ գիւղացիներին, ստանալով ամեն մի գերանի համար 1 ր. 60 կօպ., այսինքն 2—3 անգամ աւելի, քան պետական սակագինն է. այդ գերաններից միայն 1050 հատն է դուրս բերված կալուածքից, և բոլորը կրում են կալուածքի դրոշմը: Եւ ես չեմ հասկանում, թէ ինչու նրանք պէտք է դրոշմվէին ուրիշ կալուածատէրների դրոշմով: Ճշմարիտ է, կան շատ գերաններ դրոշմված մասնաւոր դրոշմով, բայց այդ գերանները Մարգից չեն: Այս կողմերում միայն Մարգի էջմիածնապատկան անտառները չեն, որտեղ կարելի է գերաններ պատրաստել, և ես ոչ ցանկութիւն, ոչ իրաւունք և ոչ հնարաւորութիւն ունեմ ուրիշի անտառները հսկելու: Առաջին յօդուածը դուրս գալուց անմիջապէս յետոյ թէ սրբազան առաջնորդի կողմից և թէ ս. սինօդից քննիչներ եկան, և, որքան ինձ յայտնի է, քննիչներից մէկի համարած գերանների թիւը Դսեղում և կայարանում եղել է 1510 հատ, որից միայն 1050 հատն է, կրկնում եմ, Մարգից դուրս բերած: Գերանները անհետանալ չեն կարող, ինչպէս վախում է պ. Վ.-ն. նրանց միակ առողը երկաթուղին է, և միշտ կարելի է պաշտօնապէս պահանջել, թէ քանի հատ գերան է ընդունել նա Քօլագիրան կայարանում:

Որ ծախված գերանների գումարը չէ մտել էջմիածնի գանձարանը, այդ ուղիղ է. նախ որովհետև այդ գումարը դեռ ես ինքս չեմ ստացել, երկրորդ՝ որովհետև այդ գումարը, որը կանէ միայն 1600 ր., կարող է ծածկել կալուածքի ծախսերի և պարտքերի մի փոքր մասը: Ծառայողները երկար ժամանակ է՝ ռոճիկ չեն ստացել, մանաւանդ ես, կառավարիչս, չեմ ստացել ոչ միայն ինձ հասանելիք 14 ամսվայ ռոճիկը և ուրիշ հասանելիքներս, այլ և պարտք եմ վերցրել թէ իմ ապրուստի և թէ կալուածքի անյետաձգելի ծախսերը հոգալու: Եւ երրորդ՝ հաւանական է որ ոչ էջմիածինը, ոչ ես՝ չը ստանանք այդ գումարը, այլ արքունական գանձարանը, որովհետև գիւղերից կալուածքին հասանելիք տարեկան տուրքը, որ վարչութիւնը հաւաքել է, չէ բաւականանում նոյնիսկ տարեկան արքունական տուրքին, որը պէտք է վճարէ կալուածքը, իսկ կալուածքի վրա կայ 3 և կէս տարվայ ապառիկ: Ահա բոլոր իրողութիւնը և ճշմարտութիւնը. եթէ մի րոպէ ենթադրենք նոյնիսկ, որ յափշտակւում եղել է գումարների, այդ յափշտակումը կը լինի ոչ աւել քան 1600 ր., իսկ եթէ վերցնելու լինենք պետական սակագին,— կը լինի մօտաւորապէս 800 րուբլի. մի քիչ զանազանութիւն կայ 90,000-ի և 800-ի մէջ: Ճշմարիտ է, եղել է կորուստ, բայց ոչ կալուածքի համար, այլ այն մարդկանց, որոնց դրդմամբ կորստված են գերանները, բայց որոնց բացված ախորժակը բաւարարութիւն չը ստացաւ. և ես ենթադրում եմ, որ պ. Վ.-ն իր անհեթեթ յօդուածները գրել է այդ պարոնների խօսքերի հիման վրա: Յամենայն դէպս Վ.-ն պարտաւոր է ապացուցանել իր գրածները դատարանում, որին ես դիմելու եմ առողջանալուցս յետոյ:

Կառավարիչ Մարգ կալուածքի՝

Աւ. Սահակեան

*) Տես «Մշակ» № 221.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Նոր-Ջուղա, 10 սեպտեմբերի

Թիւրքիայի սահմանադրութեան հրատարակվելու լուրը, ինչպէս ամեն տեղ, այստեղ ևս անհուն բերկրութիւն պատճառեց ամեն մի անկեղծ հայի: Անկեղծ կերպով ողջունելով ու շնորհաւորելով այս նշանաւոր տարեգրութիւնը բոլոր հայերի համար ընդհանրապէս և Թիւրքահայերի համար մասնաւորապէս, յոյս ունենք, որ այսուհետև մեր բազմաչարչար Թիւրքահայ եղբայրներն ու քոյրերը մի կողմ թողնելով իրանց լացն ու կոծը, վիշտն ու տրտմութիւնը՝ կը սկսեն եռանդուն կերպով վերանորոգել իրանց քանդված-աւերված օջախները և կապրեն իրանց հայրենիքում ազատ, երջանիկ ու ապահով: Յոյս ունենք նոյնպէս, որ ի սփիւռս աշխարհի ցրված մեր պաշտելի հայրենիքի զաւակները կը շտապեն մի օր առաջ վերադառնալ իրանց աւերակ դարձած՝ սակայն սիրելի հայրենիքը և այնտեղ իրանց բոլոր նիւթական, մտաւոր և ֆիզիքական ոյժերը ի գործ կը դնեն կարճ ժամանակում վերականգնելու քարուքանդ եղած ու մոռացված հայրենիքը և հայութեան ընկած և ոտնակոխ եղած պատիւը, որով քաղաքակրթված աշխարհին ցոյց տուած կը լինեն որ իրանք էլ օժտված են ամեն տեսակ բարեմասնութիւններով և իրաւունք ունեն ապրելու իրանց հայրենիքում մարդկային բոլոր անբռնաբարելի իրաւունքներով:

Առաջ. փոխանորդ Բագրատ վարդապետի նախաձեռնութեամբ հանգանակութիւն բացվեց այստեղ՝ հայրենիք վերադարձող Թիւրքահայ գաղթականների օգտին և, ինչպէս լսում ենք, արդէն մօտ 200 թուման հանգանակվել է: Տեղիս «Րաֆֆի» ընթերցարանի վարչութիւնն էլ մի դաշտային հանդէս սարքեց սահմանադրութեան առիթով, ունեցաւ նաև վիճակախաղ, նոյնպէս գաղթականների օգտին:

Թիֆլիսից հեռագրով յայտնված լինելով առաջ. փոխանորդին՝ վիպագիր Մուրացանի մահվան մասին, կիրակի (Թաղման օրը) վանքի եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց. փոխանորդը դամբանական խօսեց:

Լսում ենք, որ մեր սրբազան առաջնորդը ժամանակի սղութեան պատճառով մտադիր չէ այստեղ գալ, այլ հէնց Թէհրանից մեկնելու է էջմիածին կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցելու համար:

Վերջերս դարձեալ Սպահան-Շիրազի ճանապարհները շատ վտանգաւոր են դարձել. շարունակ զինված աւազակախմբեր յարձակվում են անց ու դարձ անող կարաւանների վրա և անարգել փախցնում են մեծաքանակ ապրանքներ: Ընդհանրապէս Ֆարսի նահանգը շատ խառնակ դրութեան մէջ է: Ինչպէս լսում ենք, Ֆարսի նորընտիր նահանգապետ Ասաֆ-ուդ-Դովլէն, որը բաւականաչափ ժամանակ է այստեղից մեկնել է, դեռ չէ կարողացել Շիրազ մտնել: Լսում ենք, որ Շիրազում առևտուրը գրեթէ կանգ է առել շնորհիւ յաճախ կրկնվող աւազակութիւնների և ճանապարհների անապահովութեան և լաւանալու յոյս էլ չը կայ, մինչև որ վերջ դրվի այս անտանելի դրութեան: Դեռ անցեալներն էր, որ աւազակները Շիրազ-Սպահանի ճանապարհին պօստից խլեցին Իմպերիալ բանկի 60,000 թուման արժողութեամբ 1 և 2 թումանանոց թղթադրամները, որոնք Եւրոպայից նոր ուղարկել էին և դեռ կնքված չէին և գործածութեան մէջ չէին մտել:

Տեղացի

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ «Արևելք» լրագրի մէջ Մ. Նաթանեան «Վերջնական դարման Հայաստանի հայոց կարօտութեան» յօդուածի մէջ միակ ազդու ճիգ և զօրեղ ջանք համարում է այն, որ հայ երկրագործին տրվի իր հողը և այդ հողը մշակելու համար լուծք ու սերմ: Սակայն նա խոստովանում է, որ դա մի շատ դժուար գործ է: Մեր կարծիքով, միակ միջոցն է կազմել մի մեծ ազգային միութիւն:

◆ «Դաշնակցական ընկեր» պ. Կարապետ Բասմաջեան («Բանասէրի» խմբագիրը այժմ այս անունով է կոչվում Կ. Պոլսի մամուլի մէջ) յանուն Դաշնակցութեան պոլսահայ մամուլի երկրորդ համագումար է սարքել սեպտեմբերի 13-ին Կ. Պոլսում:

◆ Մանչեստրի հայերը «Հայ Յառաջդիմական Միութիւն» անունով մի ակումբ են կազմել հայ տարրի նիւթական և բարոյական զարգացման միջոցների մասին խորհելու համար:

◆ Իզմիրլեան սրբազան հրատարակել է իր այն յիշատակագիրը, որ 1895 թ. ներկայացրել էր Բ. Դրան հայոց իրաւացի պահանջների մասին։

◆ Հայ Յեղ. Դաշնակցութիւնը հրատարակել է Կ. Պոլսի թերթերի մէջ իր պլատֆօրմը առաջիկայ ընտրութիւնների և պարլամենտական գործունէութեան համար։ Այդ պլատֆօրմը ցոյց է տալիս, որ այդ կուսակցութիւնը սաւառնում է դարձեալ եթերական բարձրութիւնների վրա և անցեալի փորձը ու խրատը ոչ մի նշանակութիւն չունի նրա համար։ Դարձեալ նոյն ռամկավարական ըէժիմի, նոյն հողերի բռնի գրաւման հարցերը։ Դարձեալ նոյն ուտօպիաները...։ Միևնոյն թերթերի մէջ տպված է «Օսմանեան Միութեան և Յառաջդիմութեան» կուսակցութեան քաղաքական ծրագիրը, վերին աստիճանի չափաւոր, գործնական, որ մի կատարեալ հակապատկեր է կազմում Դաշնակցութեան ուտօպիական ծրագրի հետ և ցոյց է տալիս երիտասարդ-թիւրքերի քաղաքական մեծ խոհեմութիւնը։

◆ Թիւրքաց դատական մինիստրը իր մօտ կանչելով հայոց պատրիարքարանի գործակատար Շիրինեան էֆէնդուն՝ գանգատվել է, թէ «կը լսեմ, որ հայ յեղափոխականներ կը լեցուին Պոլիս և շատ մարդիկ կը կոչեն Պոլիս և կը զինեն զանոնք», և յորդորել է զգոյշ լինել։ Հայ թերթերը բողոքում են մինիստրի այս յայտարարութեան դէմ։

◆ Պատրիարքարանի Խառն Ժողովը տեղապահի նախագահութեամբ Տաճատ վարդապետ Ոսկանեանին հրատարակել է կարգալոյծ, մեղադրելով նրան մատնութիւնների մէջ։

◆ «Արևելքի» մէջ պ. Ս. Դաւթեան յարուցել է Մուրատ-Ռաֆայէլեան կտակի խնդիրը և առաջարկում է որ այդ կտակի գումարով Կ. Պոլսում հիմնվի մի բարձրագոյն կրթական հաստատութիւն։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ *)

Վան, 12 սեպտեմբերի

Ալի Րիզա բէկ շատ տխուր յիշատակ է թողել Վանում. նա եղեռնադատ ատեանի նախագահի, ոստիկանապետի և ուրիշ պաշտօնեաների հետ խորհրդակից էր, թիւրք սրիկաներին ամեն օր իր տանն էր ընդունում Խոմեր անունի մի սրիկայապետի ուղեկցութեամբ և նրանց հետ խորհում էր հայկական մի մեծ ջարդի վրա, բայց Դաւիթի վրա գործ դրված տէրորը վիժեց նոյն ծրագիրը, ու մեծ ջարդի փոխարէն կատարվեց մարտ 10-ի ջարդը, ճանապարհի վրա, ուր 60-ի չափ մարդիկ հազիւ զոհվեցին. խորհում էին երկրորդ ջարդն էլ շուկայում անել և այս մասին յատուկ ծրագիրներ էին կազմել, որից մէկում գրել էին թէ՝ «իսլամներ, մի վախենաք. թիւրք կառավարութիւնը ախորժում է մի այսպիսի մեծ զոհից, իսկ քրիստոնեայ պետութիւններ (քեաֆիրներ) եթէ խօսելու կը լինեն, մեր սուլթանը շուտով կը լռեցնի նրանց»։ Եւ այս կուսակալն էր, որ մարտ 10-ի յաջորդ օրը իր մօտ գնացող հայոց առաջնորդին և երևելիներին կեղծաւորաբար ցաւ էր յայտնում թափված արիւնների համար, ասելով որ՝ «ես մրջիւնների վրա կոխել իսկ մեղքանում էի. ցաւում եմ, որ այս դէպքը պատահեց իմ օրում»։ Այո, ցաւում էր, որ աւելի շատ թւով մարդիկ չեն սպանված. այո, ընդհանուր դատախազի մի հայ կառապանը նոյն ջարդի ժամանակ Այգեստանից քաղաք գալով հայերին յայտնել էր, որ ճամբին մարդիկ են սպանում, ու յետ դարձրել։ Այդ կառապանը կոտորածի յաջորդ օրն իր պաշտօնից վռնդվել էր. հասարակային իրաւունքների այդ պաշտպան դատախազը նրան ասել էր որ՝ «դու իմ պատիւը խայտառակեցիր» իսկ այդ մրջիւնների վրա չը կոխող կուսակալը սարսափահար փախչող ժողովրդի առաջ իր դուռը գոցում էր և սպանվածների դիակները անյայտացնելու հրաման էր տալիս։ Ու այսօր՝ ազատութեան այս շրջանում նահատակի մի գերեզման չունենք, ուր վրա աղօթենք։

Բանտարկեալների ազատութեան վաղայաջորդ օրից սկսած՝ զինւորական դասակարգը ձեռնարկեց տօնելու ազատութեան տօնը. ամբողջ մի շաբաթ ուրախութիւններ, լուսավառութիւններ արևն երգերով, թմբուկներով, պարերով և այլ՝ ուրախութիւն արտայայտող միջոցներով։ Հայերն ևս խանդավառ մասնակցութիւն ունեցան նոյն հանդէսներին. այն զօրքերը, որոնք մի ամիս առաջ հայերին կոտորում էին, խոշտանգում, երեսներին թքնում, այժմ իրար հետ եղբայրակցած տօնում էին ազատութիւնը, փառաւորում սահմանադրութիւնը։ Օգոստոսի 1-ին մանաւանդ ոգևորութիւնը հիանալի էր. շուկան, խանութները ամբողջ զարդարվել էին ծաղիկներով, կանաչ ճիւղերով, վերտառութիւններով։ Կեցցէներ, անթիւ ճառախօսութիւններ, ծափահարութիւններ, որոտումներ. աւելորդ է երկարացնել, որովհետև նմանօրինակ հանդէսների նկարագրութիւններն ամեն կողմից ևս հասնում են։ Թիւրք ժողովուրդը միայն չը մասնակցեց այս խանդավառութիւններին, որովհետև չէ էլ հասկանում, թէ ինչ է սահմանադրութիւնը. շատերը կարծում են, որ հայերին տրված մի ազատութիւն է։ Վանում ըէակցիան զօրաւոր է թիւրքերի մէջ. թիւրքերի ամենամեծ մասն անգրագէտ է, իսկ բիւրօկրատիային անախորժ են սահմանադրական կարգերը, որոնք փակում են նրա առաջ կաշառքի, զեղծումների, զըրկողութիւնների միջոցով հարստանալու ճամբաները, իսկ առանց այդ ապօրէն միջոցներին՝ հաւասարութեան, արդարութեան կարգերի, մրցումի միջոցով առաջադիմելու, գերազանցելու շնորհը չունեն։ Ուրեմն Վանի թիւրքերը յամառ մնում են բռնապետական կարգերին ու յեղաշրջումի մի դըժբաղդ մօմենտում նրանք առաջինը կը լինեն անշուշտ դիմադրութիւն հաստատել ուզողների շարքերում կանգնողներից։ Այդ ուրախութեան օրերին՝ մինչդեռ հայոց թաղերը լոյսերով ողողվում էին, նուագարաններ, պարեր, երգեր ամեն տեղ, ընդհակառակն թիւրքերի թաղերը խաւարում և ժողովուրդը կարծես մի ինչ-որ սգի մէջ լինէր. սրա ճիշտ հակառակն էր 2—3 ամիս առաջ խուզարկութեան օրերում. երբ հայերը կաշկանդվում, անարգվում, տանջվում էին, թիւրքերի թաղերում նուագարաններ էին ածում, պարում, ծիծաղում հայերի դժբաղդութեան վրա։

Մի անօրինակ խանդավառութիւն էլ տիրում էր վերջերս. հայերի առաջնորդ. տեղապահ տ. Զաւէն վարդ. օգոս. 18-ին հասաւ Վան, ժողովրդի մի մասը նրան դիմաւորելու գնացել էր մինչև Աւանց գիւղ. կառավարութիւնն էլ ուղարկել էր 20 զինւորներ ու ոստիկաններ օֆիցերների հետ միասին ի պատիւ հայերի առաջնորդի։ Տասնեակ կառքերի ուղեկցութեամբ հասաւ նա քաղաք ու ս. Նշան եկեղեցում գոհութիւն տուեց Աստուծոյ որ՝ ինքը պաշտօն էր վեր առել թշուառացած վասպուրականցիներին օգնութեան երթալու, իսկ այժմ Վան է հասնում ազատութեան օրերում ժողովրդի հետ միասին արդարութիւն և ազատութիւն վայելելու։ «Գուցէ,—ասաց,—վերջին անգամ վանեցի մարտիրոսների թափած անմեղ արիւնների համար էր որ՝ գթաց Աստուած այս թշուառ ազգի վրա և վերջ տուեց նրա կրած տանջանքներին»։ Չը նայելով որ վերափոխման երեքշաբթի օրը լինելով շուկաները փակ էին, այնուամենայնիւ մի քանի հարիւր հայեր ընդառաջ գնացել էին նորեկ առաջնորդին։

Մտրակ

*) Տես «Մշակ» № 224

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

13 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խօլերայով հիւանդացան 21, մեռան 15 հոգի։ Մինչև 13-ի կէսօրը հիւանդացան 11, մեռան նախկին հիւանդացածների հետ 14։

Տէմիրեազևի նախագահութեամբ կայացաւ այն մասնաժողովի նիստը, որին պաշտօն էր տրված քննել Պետերբուրգում ռուս-անգլիական առևտրական պալատ կազմակերպելու հարցը։ Խորհրդակցութեանը մասնակցում էին Պետական Դումայի անդամներից մի քանիսը, առևտրա-արդիւնաբերական և ֆինանսական աշխարհի խոշոր ներկայացուցիչները, Պետերբուրգում ապրող անգլիացի վաճառականները, բօրսային կօմիտէտների ներկայացուցիչները։ Ընդունվեց ապագայ պալատի կանօնադրութեան գլխաւոր կէտերը. կազմվեցին ժամանակաւոր խորհուրդ և գործադիր յանձնաժողով։

Հոկտեմբերի 10-ին խափանվեց մի քանի չարագործների մտադրութիւնը, որոնք պատրաստվում էին յարձակում գործել գործարաններից մինի գանձապահի վրա և յափշտակել նրանից այն 30,000 րուբլին, որ նա տանում էր հեռը բանւորների ռոճիկները տալու համար։ Ձերբակալվեցին 10 հոգի, որոնց մօտ գտնվեցին բրաունինգներ։

Այսօր Պետական Դումայի նախագահը այցելեց սերբիական պատգամաւորութեան անդամներին։

Դումայական կուսակցութիւնների և խմբակների ներկայացուցիչների ժողովը Դումայի նախագահի նախագահութեամբ որոշեց Պետական Դումայի նիստը նշանակել հոկտեմբերի 15-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին. պարապմունքների առարկան կը լինի անդամներին ըստ բաժինների դասաւորելը. նիստից առաջ հոգեհանգիստ կը կատարվի վախճանված անդամների յիշատակին, իսկ յետոյ հանդիսաւոր մաղթանք։ Երկրորդ նիստը նշանակված է հոկտեմբերի 17-ին։

Ներքին նահանգների զէմստվային ժողովների մեծագոյն մասը որոշել է գալիք տարվանից մտցնել ընդհանուր պարտադիր ուսում։

ԽԱՐԿՕՎ։ Սինէլնիկում, առաւօտեան ժամը 8-ին, տեղի ունեցաւ գնացքների ընդհարում։ Ջարդվեցին հինգ վագօններ և մի շոգեմեքենայ. վիրաւորվածքներ ստացան 5 հոգի։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Պրագայում, Վօլօվցա փողոցում, անյայտ անձեր կրակեցին անասնաբուժական ինստիտուտի երկու ուսանողների վրա և, վիրաւորելով նրանցից մէկին, անյայտացան։

ԳԱՆՁԱԿ։ Խօլերայով հիւանդացաւ 1. Գանձակի գաւառում—11. Ղազախի գաւառում—2։

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^{1}/_{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—$1^{1}/_{2}$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—$12^{1}/_{2}$ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—$6^{1}/_{2}$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Ջրաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։
Հիւանդների ընդունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան; 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճանիձէի։
100—33

Մի փորձառու վարժուհի պատրաստում է աշակերտներ և աշակերտուհիներ միջնակարգ դպրոցների ստորին դասարանների համար բոլոր առարկաներից. կարելի է և առանձին-առանձին։
Տալիս է նոյնպէս երաժշտութեան սկզբնական դասեր։ Կարող է օգնել կրկնողութիւններին։
Հասցէն՝ Սօլօլակսկայա փողոց տ. № 8, բնակարան № 4.
(Հ. Կ. Հ. Կ.) 4—1

ԷՊԻԼԻԱՏՕՐ
ՆԻԼ
աներում է վայրկենապէս, վերջնականապէս եւ առանց ցաւի ՄԱԶԵՐԸ եւ ԱՂՈՒԱՄԱԶԸ, որոնք այլանդակում են դէմքը եւ մարմինը։
Առաջ չէ բերում էպիդերմիսի բորբոքումն։ Մորթը դառնում է կակուղ և թաւշային. գործ են ածում արտիստները և բարձր արիստօկրատիան։ Միակն է, հաւանութիւն գտած հռչակաւոր բժիշկներից։
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ
Սրուակի գինը 4 ր.։ Առաքումը ձրի։
Verdeille Pharmacien de 1-re classe, 87, Rue de Levis, Paris. Պահեստը՝ Кавказское О-во Торговли Аптекарскими Товарами въ Тифлисѣ. (15, 30) 13—7

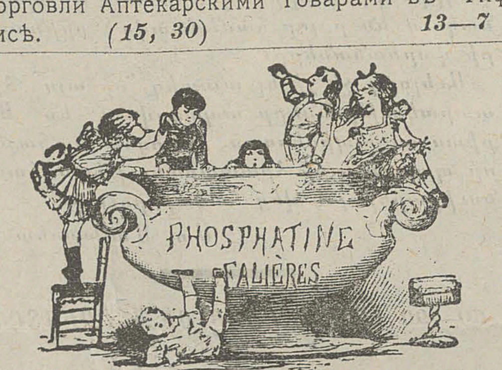

ՖԱԼԻԷՐԻ ՖՈՍՖԱՏԻՆ
Դուրեկան կերակուր, ամենայարմարը երեխաների համար, սկսած 6—7 ամսական հասակից մինչև 10 տարեկան հասակը, գըլխաւորաբար ծծից կտրած ժամանակ և աճման շրջանում։ Հեշտացնում է ատամների դուրս գալը և պայմանաւորում է ոսկորների համաչափ զարգացումը։ Ծախվում է դեղատնային խանութներում և դեղավաճառանոցներում։
(Հ.) 10—2

ԹԱՏՐՈՆ ՀԻՒՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ!
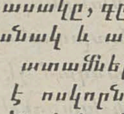

66 նոր տեսակի ֆոկուսներ։ Վերին աստիճանի զբաղեցուցիչ թէ ծերացածների և թէ ջահէլների համար. օրինակ՝ էլէքտրական տպարան, մոգական ժամացոյց, կախարդական արկղիկ, ուշադիր խաղաթուղթ, հանելուկային շիշ, մոգական դաւազան և ուրիշ 60 ֆոկուսներ։ Հանդիսականները միանգամայն սքանչանում են և ամբողջ տունը փոխարկվում է մի կախարդական ամրոցի։ Գինը՝ ճանապարհածախսով՝ միայն 86 կոպ. (վերադիր վճարով 10 կոպ. աւելի)։
Հասցէն՝ Магазинъ «Развлеченіе», Варшава, 72. (Հ.) 7—7

Ամսիս 19-ին, կիրակի, առաւօտ. ժամը 10-ին
Գայիանեան օրիորդաց դպրոցի դահլիճում կայանալու է Կովկասի Հ. Ուսուցիչների և Վարժուհիների Միութեան
արտակարգ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ
ՕՐԱԿԱՐԳՆ Է
1) Ընտրութիւն նոր վարչութեան և վարչ. փոխանդամների.
2) Ընտրութիւն վերստուգիչ յանձնաժողովի.
Անդամներից խնդրվում է որոշեալ ժամին ներկայ լինել։
Վարչութիւն
(15, 17, 19) 3—1

Լոյս տեսաւ
„ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ“ № 3
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
1. Էքսպերիմենտալ մանկավարժութիւնից. մտապատկերների մարմնացումը. Իսահակ Յարութիւնեան
2. Պրոֆ. Շուլտէնի փորձերը Անտվերպէնում. Տ. Ռաշմաճեան
3. Մի համառօտ ակնարկ ժողովրդ. դպրոցների կանօնադրութեան մասին. Ս. Աբովեան.
4. Սօցիալակ. մանկավարժութիւն. Ն. Ֆրանգեան.
5. Արիութեան կրթութիւնը (ըստ Գուրլիթի). Եղիշէ վարդ. Մուրադեան.
6. Կամքի դաստիարակութիւնը. Թ. Խըժմալեան.
7. Ուղղագրական ակնարկներ. Ն. Տէր-Պետրոսեան.
8. Ուսուցիչը, աշակերտն ու աշակերտուհին խառը դպրոցներում. Վ. Տ.-Աբր.
9. Կրթական հիմնարկութիւններ դպրոցական տարիքի չը հասած մանուկների համար. Աշեար.
10. Համառօտ տեղեկագիր Մօզզօկի հայոց ծխական խառն դպրոցների. Հայրապետեան.
11. Մանուկների ժողովար. Ստօկհօլմ. Թարգմ. Մ. Ց.
12. Քննադատութիւն և գրախօսութիւն. Յ. Տ.-Մ.
13. Դպրոցական կեանք. Արտ. Արեղեան
14. Դպրոցական քրոնիկոն.
15. Ստացված գրքեր.
16. Յայտարարութիւններ.
Բաժնեվճարը №№ 1—6 (մինչև յունվար) արժէ . . . . 3 րուբ.
Միութեան անդամների համար . . . . . . 2 րուբ.
Արտասահմանի համար . . . . 10 ֆր.
Դիմել՝ Тифлисъ, редакція «Норъ Дпроцъ», Бебутовская ул. № 30.
Պատասխանատու խմբագիր՝ Իսահակ Յարութիւնեանց
(15, 17, 18) 3—1

ԴԵՂԱՀԱՏՆԵՐ
Cascara Midy
Ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ դէմ
Ընդունելութեան չափը. 2 դեղահատ երեկոները, պառկելուց առաջ.
Cascara Midy-ն (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում որովայնի մէջ ցաւեր, ոչ էլ հեւոց և փորլուծութիւն։
Դեղավաճառանոց MIDY, 140, faubourg St. Honoré, Парижъ. Ռուսաստանի գըլխաւոր դեղավաճառանոցներում։
(15, 20, 25) (320257) 0—1

Վելիամինօվսկայա փողոց № 8.
Նոր բացված արհեստանոցում ընդունում են տղամարդկանց հագուստների պատուէրներ միանգամայն նմուշ և երկար տարիների փորձառութիւն ունեցող
ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ
ԱԿՕՊԵԱՆ եւ ԱՐՁԻԵԱՆ
Նոյն տեղում կատարվում է ահագին ընտրութիւն կտորեղէնների
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ
Պատուէրները կատարվում են բարեխղճօրէն, խիստ ճշտապահութեամբ և վերջին մօդայով։
Գները չափից դուրս էժան են
Խնդրում ենք յարգոյ հասարակութեանը համոզվելու համար անձամբ այցելել։
ԱԿՕՊԵԱՆ և ԱՐՁԻԵԱՆ
(Կ. Հ. ու.) 20—17

ԺԱՄԱՑՈՅՑ եւ Ա Շ Ե Լ Ի
ԱՄԵՆՔԻՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ
Ի Ր Ե Ր
Մօսկվայի Ժամացոյցների Կենտր. Պահեստը
ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ Է 150 իրեր միայն 8 ր. 95 կ.
1) Անգլիական սև պողպատէ տղամարդկանց կամ կանանց բաց ժամացոյց։ Ժամացոյցի մեխանիզմը արտասահմանեան շինուածք է և պարգևատրվել է ժամացոյցի համաշխարհային ցուցահանդէսում։ Լարվում է առանց բանալիի (րեմօնտուար)։ Ժամացոյցը բանում է րոպէ առ րոպէ, որի համար երաշխաւորութիւն է տրվում. 2) Տղամարդկանց կամ կանանց նորաձև պարանոցի շղթայ. 3) Գեղեցիկ տուփ բրելօկ. 4) Ժամացոյցը գողացվելուց ազատ պահող գործիք. 5) Անգլիական լաւագոյն պողպատէ ածելի. 6) Ածելիսաման. 7) Նիկելի փոքր թաս սապօնի համար. 8) Վրձին սապօնվելու համար. 9) Սապօնի փոշու արկղիկ. 10) Թաւշեայ շպարի արկղիկ. 11) Կարապի բմբուլից փնջիկ շպարվելու համար. 12) Ցանկացողներին ածելիի և իր պարագաների փոխարէն կարող ենք ուղարկել կանացի նորաձև բրօշկա և մի զոյգ պարիզեան գոհարազարդ ականջօղեր. 13—14) Տուալէտի արդուզարդարանք, բաղկացած հայելիից, սանրից և կօշիկներ կոճկելու կարթից. 15—19) Գարնիտուր, բաղկացած կրծքի 2 և մանժէտի 3 արտասահմանեան աշխատանքի զապօնկաներից «Մօդերն» ոճով, կամ թէ սրա փոխարէն կանանց սանրեր. 20) Ամերիկական գրպանի մկրատ. 21) Գրպանի դանակ. 22—24) Գրպանի մատիտ և գրիչ. 24) Ճանապարհորդական գրպանի թանաքաման. 25) Պարիզեան ստերէօսկօպ մեծացնող ապակիներով. 26—75) 50 լուսանկարչական գողտրիկ նկարներ ստերէօսկօպի համար. 76—100) 25 Carte postale, բաց նամակներ գեղեցիկ լուսանկարներով, որոնք կարող են մի ալբօմի զարդը դառնալ. 100—125) 25 լաւագոյն պօստային թուղթ. 126—150) 25 այդպիսի ծրար։ Բոլորի համար միայն 8 ր. 95 կ.։ Նոյն իրերը, խուլ ժամացոյցով—1 րուբլով թանգ, այսինքն 9 ր. 95 կ., իսկ արծաթեայ խուլ ժամացոյցով միայն 16 ր. 95 կ.։
Ինչպէս տեսնում էք, սրանից էժան չէ կարող լինել։
◆ Ուղարկվում է եւ վերադիր վճարով ◆
Ծրարելը ձրի։ Գործադրութիւնը օրինակելի։ Ուղարկելու համար յաւելեալ առնվում է Եւրոպական Ռուսաստան՝ 65 կ., իսկ Ասիական—95 կ.։
Լաւութեան լիակատար երաշխաւորութեամբ. | Պատուէրները հասցէագրել Московскій Центральный Складъ Часовъ | Խնդրում ենք չը խառնել վարչական ֆիրմաների հետ.
Москва, домъ Виноградова, № 126.
P. S. Փողով կամ նամականիշներով գրաւական ուղարկողներին իբրև նուէր ուղարկվում է գեղեցիկ քորոց փողպատի (գալստուկ) համար։
36—25
(Կ. Հ.)

Электропечатня Н. Г. Аганьянцъ Полицейская. 7.